

‘Juf, wanneer mogen we spelen?’

Ontwikkeling stimuleren van jonge kinderen, 4 tot 7 jaar oud, binnen een behandelgroep

**Suzanne van Gastel
Meesterstuk in het kader van de opleiding Master SEN
Leerroute: Specialist Jonge Risicokinderen
Jaar: 2009-2010
Begeleid door: N. Ehrismann
Lesplaats: Den Bosch
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Tilburg**

Voorwoord:

*'Children are already born with wings
teachers help them to fly'*

Kinderen worden geboren met mogelijkheden tot ontwikkeling, hun 'vleugels' die ze vanaf hun geboorte bij zich dragen. Als leerkracht moet je kinderen niet constant ondersteunen bij het vliegen maar stimuleren om hun vleugels te gaan gebruiken. Het zien van deze mogelijkheden en het met betrokkenheid werken; de formule om tot een goede ontwikkeling te komen. Niet alleen bij de kinderen in je groep maar ook binnen je eigen ontwikkeling als leerkracht.

Voor het meedenken over mogelijkheden binnen mijn groep en mogelijkheden in ontwikkeling van mijzelf heb ik een familieteam en een team van critical friends gehad de afgelopen 2 jaar.

Betrokkenheid is een woord dat de afgelopen 2 jaar niet alleen in mijn vocabulaire bovenaan is komen te staan. Mijn critical friends op de opleiding hebben me zeker geholpen om verder na te denken over mijn onderzoeksproces: verder te denken buiten de kaders en mijn visie op het stimuleren van ontwikkeling te leren onderbouwen. De concentratie en precisie waarmee zij mijn onderzoek hebben gelezen, hun positief kritische opmerkingen geven aan hoe betrokken zij zijn geweest.

Daarnaast is mijn familie vooral een emotionele steun geweest. Hun betrokkenheid bleek wel toen mijn ouders terugkwamen van een weekendje met een tegeltje voor mij. Als zelfs je familie bij het zien van bovenstaande Engelse spreuk op een tegeltje een warm gevoel krijgt en aan je onderzoek denkt, betekent dat dat je gelukkig mag zijn met zo'n betrokken, warme familie om je heen.

Anne-Riet Colette, Corry, bedankt dat jullie me geholpen hebben tijdens het uitvoeren van dit onderzoek.

Martin, pap, mam en Evelien, bedankt voor jullie luisterend oor tijdens mijn studie zowel tijdens de pieken en de dalen. Zonder jullie stimulerende factor had ik me niet zo vastgebeten in dit meesterstuk.

Inhoudsopgave:

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
Inleiding	7
1. Aanleiding en verantwoording probleemstelling	10
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	10
1.2 Doelstelling in mijn onderzoek	10
1.3 Doelstelling van mijn onderzoek	11
1.4 Deelvragen	11
1.5 Uitleg van de huidige en gewenste situatie	11
1.6 Probleemverkenning	12
1.7 Uitleg over hoe ver ik denk te komen met dit onderzoek	13
1.8 Wat is er al bekend of al eerder gedaan over dit onderzoek?	13
2. Theoretische onderbouwing	14
2.1 Domeinen	14
2.2 Bronnen	14
2.3 Beschouwing van de relevante literatuur en verheldering van het begrippenkader.	14
2.3.1 Jonge kinderen leren spelend?!?	14
2.3.2 Landelijk Pedagogisch Kader kindercentra 0-4 jaar	17
2.3.3 Hoofddlijnen onderwijsaanbod vanuit WPO (Wet op het Primair Onderwijs)	18
3. Onderzoeksmethodologie	20
3.1 Onderzoeksopzet	20
3.2 Onderzoeksvorm	21
3.3 Dataverzameling	21
3.4 Data-analyse	23
4. Data-analyse en resultaten	25
4.1 Data Leuvense Betrokkenheidsschaal	25
4.1.1 Beschrijving activiteiten	25
4.1.2 Conclusies betrokkenheidsscores	26
4.2 Data ervaringen collega's MKD met ontwikkelingsmateriaal	27
4.2.1. Conclusies ervaringen collega's	28
4.3 Data ervaringen kinderen met ontwikkelingsmateriaal	29
4.3.1. Conclusies ervaringen kinderen	29
5. Conclusies	32
6. Evaluatie onderzoek en discussie	36
Inclusie	38

Nawoord	40
Literatuurlijst	41
Bijlage 1 Ontstaansgeschiedenis ontwikkelingsgericht onderwijs	43
Bijlage 2 Betrokkenheidsscores LBS-K	48
Bijlage 3 Beschrijving aanbod ontwikkelingsmaterialen collega's/kinderen	50
Bijlage 4 Brief en evaluatieformulier collega's	52
Bijlage 5 Indeling ontwikkelingsmaterialen	56
Bijlage 6 Evaluatieformulier kinderen	59
Bijlage 7 Weergave scores collega's	62
Bijlage 8 Weergave scores kinderen	63
Bijlage 9 Weergave foto's activiteiten met ontwikkelingsmateriaal	64

Samenvatting:

Dit onderzoek gaat over het stimuleren van de ontwikkeling van jonge kinderen door middel van ontwikkelingsmateriaal, binnen een combigroep op een Multidisciplinair Kinder Dagcentrum (MKD) vanuit het speciaal onderwijs.

Deze samenwerkingsvorm van behandeling en onderwijs vraagt om een goede afstemming tussen de 2 organisaties, personeel, visie en het aanbod aan de kinderen. De probleemstelling die ik in dit onderzoek aan de orde stel is:

Hoe kan ik de ontwikkeling van de kinderen 4 tot 7 jaar oud binnen het onderwijs op de combigroep op een MKD verbeteren door middel van ontwikkelingsmaterialen?

Om een antwoord te kunnen geven op deze probleemstelling zal ik eerst een aantal theorieën weergeven over hoe men de ontwikkeling van jonge kinderen kan stimuleren. Vanwege de samenwerking tussen behandeling en onderwijs zal ik ook weergeven binnen welke theoretische kaders het aanbod aan de kinderen plaats moet vinden.

Ik heb onderzocht wat voor effect het oplevert wanneer ik binnen mijn groep meer rekening houd met de belevingswereld van de kinderen en meer ruimte geef aan hun autonomie. De betrokkenheid van de kinderen is, door middel van de Leuvense BetrokkenheidsSchaal voor Kleuters, gemeten tijdens verschillende activiteiten waarbij verschil is aan te geven in de mate waarin de kinderen meer eigen inbreng hadden of meer uitgegaan werd vanuit hun belevingswereld.

Om mijn collega's enthousiast te maken en tot nadenken aan te zetten ten aanzien van ontwikkelingsmateriaal, hebben zij de kans gekregen om kennis te maken met verschillende soorten ontwikkelingsmateriaal, zowel conventioneel als onconventioneel. Hun waardering en mening is hierover gepeild en verder geanalyseerd.

Daarnaast zijn dezelfde ontwikkelingsmaterialen voorgelegd aan de kinderen binnen mijn combigroep. Zij hebben de kans gekregen om ervaring op te doen met het materiaal en hun waardering aan te geven. Naar aanleiding van hun activiteiten met het ontwikkelingsmateriaal zijn er foto's gemaakt. De kinderen hebben samen met mij de foto's bekeken en zelf hun leerwinst aangegeven.

Tot slot verbind ik mijn conclusie aan de resultaten van mijn onderzoek en zal ik aandachtspunten aangeven ter verbetering van het onderwijsaanbod aan de kinderen binnen de combigroep.

Ook zal ik verder reflecteren op mijn onderzoeksproces en de resultaten van het onderzoek.

INLEIDING

'I hear and I forget; I see and I remember; I do and I understand'

(Moyles, J. 2007)

Als leerkracht hebben we allemaal een taak. De taak om kinderen kansen te geven om zichzelf te ontwikkelen, zichzelf prettig en kundig te voelen. Iedere leerkracht geeft deze taak naar eigen inzichten/visie vorm en probeert zijn taak zo goed mogelijk uit te voeren.

De korte uiteenzetting bovenaan de tekst geeft weer hoe de rol van de leerkracht ten opzichte van jonge kinderen zou moeten zijn. Moyles (2007) geeft aan dat het 'doen', het handelend omgaan met de wereld de belangrijkste leerweg is voor kinderen. Als kind al genoot ik van de projectweken of themaweken. Weken waarin dingen uit de wereld om me heen aan bod kwamen. Waarin ik snapte dat die deelsommen wel erg handig waren als je bijvoorbeeld ging koken of de link legde tussen het kunnen schrijven van boodschappenlijstjes als je boodschappen moest doen. Zoals ik als kind ervaarde hoe losse activiteiten eindelijk een diepere betekenis kregen, zo stond ik later ook voor mijn taak als leerkracht.

Al binnen de PABO bleek dat de ideeën die ik over de "beste" manier van onderwijs aanbieden had, helemaal niet zo uniek waren als ik zelf dacht. Als 'onwetende missionaris' had ik mijn ideale onderwijsaanbod al voor ogen en vond mezelf vrij uniek. Na enige lessen van mijn leerkracht E. van der Heijden (PABO Breda) bleek ik (gelukkig) toch niet alleen te staan in mijn ideeën over onderwijs aanbieden.

Zoals Janssen-Vos (2008) aangeeft moet je er als leerkracht vanuit gaan dat ieder kind een eigen ontwikkelingskracht bezit. Mits het kind binnen een betekenisvolle, uitdagende leeromgeving door middel van een bemiddelende leerkracht wordt uitgedaagd om zich te ontwikkelen. (Die betekenisvolheid kwam me bekend voor: was ik niet zelf dat kind wat wilde weten waarom we bepaalde dingen moesten leren?) Vygotskij (1978) spreekt al over de manier waarop het gedrag van jonge kinderen verandert wanneer zij naar school komen. Het spel wordt gebruikt om hun wensen die zij graag direct vervuld willen zien, tot uiting te brengen. Het imiteren van een sociaal-

culturele activiteit waarin duidelijk de zone van naaste ontwikkeling van het kind naar voren komt en daardoor een kans biedt tot ontwikkelingsmogelijkheden. Stevens (2006) benoemt de uitgangspunten van ontwikkeling: relatie, autonomie en competentie. Zoals ik hierboven al aangaf houdt dit in dat je alle bewoners van de school goed met elkaar om laat gaan, zowel kinderen en leerkrachten. Vanuit deze goede omgang, vertrouwen in en respect voor elkaar kunnen kinderen worden uitgedaagd om zich verder te ontwikkelen en zich competent te voelen. Hierna is het belangrijk om ze een eigen verantwoordelijkheid te geven in het leerproces en zelf keuzes te maken.

Stevens (2006) spreekt zijn zorgen uit over de zorgleerlingen en de manier waarop wij binnen het onderwijs werken volgens het industriële model; eruit filteren wat niet voldoet aan de norm en in een subsysteem plaatsen.

Nu, binnen mijn eigen dagelijkse praktijk, heb ik te maken met kinderen die vaak enige tijd binnen het reguliere onderwijs hebben doorgebracht. Waarschijnlijk ook die kinderen die afgeleid raakten tijdens de CITO-toets vanwege hun ADHD-problematiek of die de vragen wel erg letterlijk namen vanwege hun autistische stoornis. (Een kind met autisme wordt gevraagd om te kiezen voor het snelste vervoermiddel, het kind kiest niet voor het goede antwoord de auto. Reden na enige navraag: met de auto heb je vaak file dus dat is niet snel!) Kinderen die uit het systeem gefilterd zijn en in een subsysteem geplaatst zijn.

Ik werk voor een school binnen het REC-4onderwijs en verzorg het onderwijs binnen de behandeling op een MKD.

Met name voor de kinderen die ik binnen mijn groep heb, is het van het grootste belang om eerst naar de uitgangspunten volgens Stevens (2006) te werken. Kinderen binnen mijn groep op het MKD. hebben vaak al een ervaring opgedaan binnen het onderwijs. Vaak is deze ervaring negatief geweest: kinderen moesten buiten de klas zitten, mochten minder komen en kregen niet de aanpak die hen ten goede zou komen. De kinderen hebben door deze ervaring vaak een deuk in hun zelfvertrouwen opgelopen: ze geloven niet dat ze het kunnen en hebben weinig vertrouwen meer in onderwijs. De basiskenmerken (Janssen-Vos 2008) ontbreken bij deze kinderen waardoor hun ontwikkeling verstoord wordt. Juist door deze ervaringen en de problematiek van de kinderen zou men moeten handelen vanuit deze basiskenmerken (Janssen-Vos, 2008) die te alle tijden centraal moeten staan.

- emotioneel vrij zijn
- zelfvertrouwen hebben
- nieuwsgierig zijn

Alle bovengenoemde deskundigen Vygotsky, Stevens en Janssen-Vos pleiten voor een aanbod voor de kinderen vanuit speelsituaties, betekenisvolle activiteiten waarbij kinderen vanuit spel zichzelf kunnen ontwikkelen.

Voor deze kinderen is het onderwijsaanbod vanuit spel de weg naar ontwikkeling omdat je onderwijs en ontwikkeling plaatst binnen de maatschappij: de reden waarom we naar school gaan, de kennis die we opdoen binnen de school heeft volgens mij als doel om het leven in de maatschappij te verrijken en te vergemakkelijken. Je leert de cijfers niet om ze op te kunnen zeggen maar om bijvoorbeeld een boodschappenlijstje voor een ander te kunnen maken met daarop 4 appels. Je leert geen hoeveelheden te bepalen om de juf een plezier te doen, maar dit heb je nodig als je de tafel gaat dekken voor 6 personen. Janssen-Vos (2008) geeft aan dat je als leerkracht constant bezig bent om de betekenisvolheid voor de kinderen voor ogen te houden: je koppelt de ontwikkelingslijnen en specifieke vaardigheden aan de maatschappij door middel van spel en geeft ze zo betekenis. Door het betekenisvol voor de kinderen te maken, houdt je de betrokkenheid hoog voor hen.

Leren wordt niet meer het droog oefenen of uitvoeren van werkjes maar wordt gekoppeld aan het uiteindelijke doel: beter en zelfstandiger kunnen functioneren in de maatschappij!

Hoe kan ik er voor zorgen dat mijn missie, mijn taak en mijn visie meer vorm krijgen binnen de praktijk op het MKD? Daar wil ik door middel van dit onderzoek antwoord op zien te vinden.

Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Sinds 3 jaar ben ik werkzaam binnen het speciaal onderwijs (REC-4) op een MKD. Ik heb de afgelopen jaren gemerkt dat de manier waarop men gewend is om onderwijs aan deze kinderen aan te bieden erg verschilt van de manier waarop onderwijs wordt aangeboden binnen het reguliere onderwijs. Vanuit mijn eigen ervaring binnen reguliere kleuterklassen, gesprekken met collega's uit regulier onderwijs en speciaal basisonderwijs heb ik deze verschillen opgemerkt. Tijdens mijn vorige opleiding (Master SEN Speciaal onderwijs) heb ik een onderzoek gedaan naar de verschillen tussen het aanbod op reguliere scholen en op het MKD. Kinderen hebben zelf weinig keuze ten aanzien van de keuze in activiteiten, er is weinig aandacht voor de betekenisvolheid van de activiteiten en daarbij de betrokkenheid van de kinderen. Kinderen hebben weinig/geen mogelijkheden om te spelen in uitdagende hoeken, er wordt vooral aan tafel gespeeld. Er wordt verschil gemaakt tussen leren en spelen. Van 'spelend leren' is weinig sprake. Door je onderwijs aan te laten sluiten bij de belevingswereld van de kinderen, het aan te laten sluiten bij ervaringen die de kinderen al opgedaan hebben en hun interesses, krijgen kinderen meer motivatie. Je laat deze kinderen weer plezier krijgen in het leren. Daarnaast is spelen de manier van ontwikkelen bij jonge kinderen, dus zou dit een centrale activiteit moeten zijn binnen het onderwijsaanbod.

1.2 Doelstelling in mijn onderzoek

De kerndoelstelling in mijn onderzoek luidt als volgt:

“Het stimuleren van de ontwikkeling van de kinderen 4 tot 7 jaar oud door middel van ontwikkelingsmaterialen, conventioneel en onconventioneel, binnen het onderwijs op de combigroep op een MKD”

Mijn hoofdvraag houdt dus het volgende in:

Hoe kan ik de ontwikkeling van de kinderen 4 tot 7 jaar oud binnen het onderwijs op de combigroep op een MKD verbeteren door middel van ontwikkelingsmaterialen?

Ik zal me verder inlezen in de literatuur m.b.t. stimuleren van de ontwikkeling van jonge

kinderen en de rol van spel hierin m.b.t. het jonge kind.

Daarnaast zal ik kritisch moeten kijken wat de invloed is van spelen met ontwikkelingsmaterialen op de betrokkenheid van kinderen. Daarnaast wil ik mijn omgeving kennis laten maken met spelen met ontwikkelingsmaterialen en hen voorbeelden laten zien van deze toepassing binnen de groep.

1.3 Doelstelling van mijn onderzoek

De doelstellingen waar mijn onderzoek zich op richt zijn:

- ✓ Verbeteren van de kwaliteit van onderwijsaanbod binnen de combigroep
- ✓ Collega's en kinderen binnen het MKD kennis laten maken met verschillende ontwikkelingsmaterialen.
- ✓ Meer informatie geven aan de groepsleiding en management van het MKD op het gebied van spelend leren om zo de dialoog te starten.

1.4 Deel vragen

- Wat wordt er vanuit beleidsstukken van behandeling en vanuit onderwijs aangegeven over hoe men het onderwijs en behandeling vorm zou moeten geven en welke kenmerken dit aanbod aan jonge kinderen zou moeten bezitten.
- Wat is er vanuit de literatuur bekend ten aanzien van de betekenis van spel in de ontwikkeling van jonge kinderen?
- Wat is het effect qua betrokkenheid bij de kinderen wanneer het onderwijsaanbod meer gericht wordt op spel met ontwikkelingsmaterialen?
- Hoe ervaren medewerkers en kinderen binnen het MKD het spelen met ontwikkelingsmaterialen?
- Wat is effect wanneer spel meer betekenis krijgt binnen de combigroep?

1.5 Uitleg van de huidige situatie en gewenste situatie

De huidige situatie heb ik uitgebreid beschreven bij paragraaf 1.1.

De gewenste situatie wordt beschreven in paragraaf 1.7.

1.6 Probleemverkenning

Binnen het MKD vindt een samenwerking plaats tussen Jeugdzorg (behandeling) en REC-4- onderwijs.

In de groep is er fulltime een pedagogisch medewerkster en fulltime een leerkracht aanwezig binnen de groep die samen het aanbod aan de kinderen structureren. De bedoeling van de combigroep is dat kinderen binnen 1 leefomgeving kennis maken met het onderwijs. Zij kunnen een extra milieu naast de thuissituatie en de behandelgroep niet aan. Er is binnen de groep een grote diversiteit aan problematieken en cognitieve niveaus aan te geven bij de kinderen.

Het dagritme van de groep is opgedeeld in veel verschillende blokken en activiteiten waarbij het belangrijkste element is dat de kinderen een aparte werk- en een aparte speeltijd hebben. Men werkte vooralsnog volgens de manier dat het 'leren/werken' een losse activiteit is naast het spelen. Iedereen is tegelijkertijd aan het werken met speelleermateriaal, aan het spelen of tegelijkertijd aan het knutselen. Doordat men een vrij druk programma heeft door deze gescheiden activiteiten is het moeilijk om alle kinderen tegemoet te komen in hun zone van naaste ontwikkeling.

Er wordt vrij sturend gewerkt en er wordt weinig rekening gehouden met de belevingswereld van de kinderen. De ontwikkelingsactiviteiten worden met name vormgegeven door middel van speelleermaterialen waardoor deze activiteiten minder aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen en weinig ruimte overlaten voor eigen creativiteit van de kinderen. In de theoretische onderbouwing wil ik graag verder ingaan op het begrip: 'ontwikkelingsmaterialen'.

Daarnaast is er sprake van een bepaalde hang naar het 'oude bekende'. Men is gewend om op bovenstaande vrij sturende manier te werken en wil dit graag vasthouden. Kleine veranderingen moeten langzaam worden ingebracht en overlegd om tot een goede uitwerking hiervan te kunnen komen.

Vanuit de modules binnen deze opleiding (Master SEN Jonge Risicokinderen) heb ik geleerd dat je de kinderen meer tegemoet kunnen komen in hun zone van naaste ontwikkeling door de speelactiviteiten meer betekenis te geven. Door de kinderen zelf meer keuzes, vrijheid en verantwoordelijkheid te geven kunnen we ze beter stimuleren tot ontwikkeling. Daarnaast kun je als leerkracht of pedagogisch medewerkster doelgericht werken en kun je de kinderen tijdens spel beter begeleiden. Je rol als bemiddelende leerkracht kan zo meer tot uiting komen wanneer je werkt volgens de 4

B's van Basisontwikkeling (Bijlage 1) en het betekenis geven aan het spelmoment. In hoeverre dit ook hetzelfde effect heeft in de combigroep wil ik graag bekijken in dit onderzoek. Probleem is in hoeverre het mogelijk is om bepaalde veranderingen binnen de dagstructuur tot stand te brengen, een gezamenlijke visie te creëren en de verschillen tussen de 2 culturen (behandeling en onderwijs) te overbruggen.

1.7 Uitleg tot hoever ik denk te komen met mijn onderzoek

Met dit onderzoek zou ik in eerste instantie mensen andere inzichten willen geven over andere mogelijke manieren van het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Mensen in mijn omgeving informatie verstrekken over de inzichten die gelden op het gebied van de spelende manier van leren van jonge kinderen. Ik verwacht dat men binnen de behandeling nog vrij terughoudend zal reageren op het in de ogen van sommigen 'vrij laten' van de kinderen. Het is daarom belangrijk om bepaalde elementen stapsgewijs te laten zien en ervaren. Ook is het belangrijk om met leidinggevenden te spreken over het onderzoek.

De ideale uitkomst van mijn onderzoek zou zijn dat er binnen de combigroep meer vanuit de behoeften van de kinderen wordt gewerkt, dat er een uitdagende leeromgeving wordt gecreëerd waarbinnen kinderen kunnen/mogen spelen en dat er meer aandacht is voor de betrokkenheid, beleving en betekenis van /voor de kinderen.

1.8 Wat is er al bekend of al eerder gedaan over dit onderzoek?

Binnen het regulier onderwijs werken de meeste scholen vanuit het principe dat jonge kinderen zichzelf spelend ontwikkelen binnen een rijke leeromgeving. Dit heb ik onderzocht tijdens mijn vorige studie. Ook in het speciaal-basisonderwijs zijn er voorbeelden te vinden van scholen die op deze wijze werken.

HOOFDSTUK 2:

THEORETISCHE ONDERBOUWING

2.1 Domeinen

Om een goede theoretische onderbouwing te krijgen voor mijn onderzoek heb ik me gericht op de volgende domeinen:

- Pedagogiek
- Onderwijskunde en didactiek
- Organisatie & Klassenmanagement
- Communicatie

2.2 Bronnen

Ik heb literatuur bij de verschillende domeinen bekeken, gelezen en vergeleken met mijn beroepspraktijk. De literatuur bestaat zowel uit informatie vanuit landelijke organisaties als informatie vanuit deskundigen op het gebied van het jonge kind.

2.3 Beschouwing van de relevante literatuur en verheldering van het begrippenkader

Binnen de theoretische onderbouwing zal ik me richten op de rol van spel binnen de ontwikkeling van jonge kinderen.

Daarnaast zal ik aangeven in hoeverre er vanuit nationale organisaties als het Landelijk Pedagogenplatform (raamwerk voor het MKD) en binnen de Wet op Primair onderwijs (raamwerk voor het onderwijs) wordt gedacht over het onderwijsaanbod ten aanzien van jonge kinderen. Binnen bijlage 1 zal ik meer achtergronden weergeven hoe men binnen Basisontwikkeling het begrip 'spel' al verder heeft uitgewerkt binnen de praktijk. Binnen bijlage 5 zal ik meer achtergronden weergeven over de indeling en verzameling van ontwikkelingsmaterialen en hoe deze passen binnen een rijke leeromgeving.

2.3.1 Jonge kinderen leren spelend?!?

In het nieuw verschenen boek *'Onderwijs aan het jonge kind... een vak apart'* (Bosch & Boomsma 2009) wordt de volgende uitspraak gedaan: "...dat spelend leren bij jonge kinderen leidraad moet zijn bij het handelen van de leerkracht is een algemeen aanvaard uitgangspunt...". Een opvallende uitspraak kijkende naar de onderwijspraktijk

binnen mijn eigen school waarin dit niet geheel aanvaard lijkt te zijn. Reden om verder te kijken waarom het begrip ‘spelend leren bij jonge kinderen’ zo aannemelijk is vanuit de literatuur.

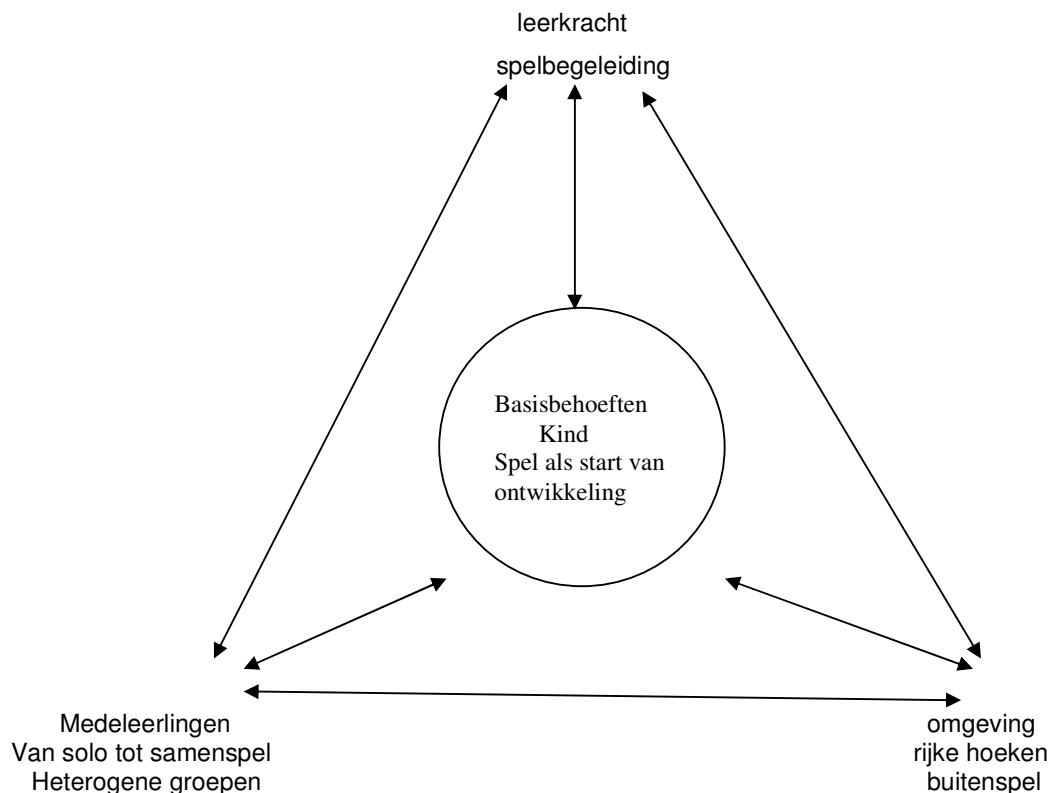
Kijkende naar de ontwikkeling van jonge kinderen in de leeftijd van 4 tot 7 jaar kan gezegd worden dat ieder kind zijn eigen ontwikkelingsproces doorloopt, een proces waarbinnen het neurologisch netwerk van het kind nog allerhande vaardigheden aan het opbouwen is. Goorhuis-Brouwer (2006) spreekt over 2 invloeden op de vroegkinderlijke ontwikkeling: rijping van het centrale zenuwstelsel (‘nature’) en de stimulans van buitenaf (‘nurture’). Naast de rijping van het zenuwstelsel (myelinisatie) worden de hersencellen geprikkeld door prikkels van buitenaf en gaan zij verbindingen met elkaar aan (synapsen). In het hoofd van een kind ontstaan zo neurale netwerken: een mentale atlas. Goorhuis-Brouwer (2006) geeft aan dat het belangrijk is dat het ontstaan van deze mentale atlas spelenderwijs en spontaan tot stand komt. De neurale netwerken verankeren, stabiliseren en versterken zichzelf pas rond de leeftijd van zes, zeven en tien jaar. Dan pas is een kind in staat om zich op een meer gestructureerde manier bezig te houden met zaken en personen om zich heen.

Ook Piaget (1967) gaf dit al aan binnen zijn fasen in de denkontwikkeling die hij formuleerde; waarbinnen hij aangaf dat een kleuter zich in de fase van het prelogische en magisch denken bevindt, een fase waarbinnen het kind deels in de grote mensenwereld en deels in de kinderwereld staat en zich door middel van spel verder kan ontwikkelen. Het kind heeft al meer kennis genomen van de wereld om hem heen en wil door middel van taal meer grip krijgen op oorzaak-gevolgrelaties binnen die wereld. Deze vragen stimuleren ook de fantasie en daardoor het spel. Een fase waarbinnen het kind zich ontwikkelt vanuit ontwikkeling door directe ervaring naar een ontwikkeling waarbinnen het kind een niveau bereikt van representatie en symbolisatie.. Pas vanaf 7 jaar oud is een kind volgens hem in staat tot concrete operaties, een fase waarbinnen het aanvankelijk leren plaats kan vinden, de schoolkindfase. Hoewel Piaget (1967) vrij strak was in deze denkfases en de invloed van buitenaf buiten beschouwing hield, blijkt vanuit Vygotsky (van Oers, 2004) dat de buitenwereld wel degelijk invloed kan uitoefenen op de ontwikkeling. Zijn uitgangspunt was om een kind naar een hoger niveau van ontwikkeling te brengen, zo nodig met hulp van de leerkracht. Doordat hij het leren als ontwikkeling zag, kon hij het leren niet aangeven als een punt maar als een proces. Hij noemde dit de *zone van naaste ontwikkeling*, een mogelijkheid voor kinderen om op een hoger intellectueel niveau te komen en door middel van imitatie

over te gaan van wat het zelf al kan naar datgene wat het nog niet kan. (van Oers 2004)
Het gaat hierbij niet om letterlijk nadoen, maar het meedoen binnen bestaande sociaal-culturele activiteiten door middel van spel. Hij spreekt binnen het spel over een *leidende activiteit* om zo het kind tot ontwikkeling te stimuleren. Door mee te spelen in het spel van het kind kan de volwassene binnen de zone van naaste ontwikkeling het kind iets nieuws leren.

Leerkrachten dienen volgens hem de sociaal-culturele activiteiten beschikbaar te stellen, door een omgeving te creëren waarbinnen kinderen worden uitgenodigd om deel te nemen en zodoende zich te ontwikkelen.

Zowel Vygotsky (van Oers, 2004), Janssen-Vos (2008) als Bosch & Boomsma (2009) geven allen aan dat het bij spel niet gaat om een geheel vrije activiteit voor het kind zonder bedoelingen van de leerkracht. Er moet wel degelijk nagedacht worden over de zone van naaste ontwikkeling, inrichting van de leeromgeving als de rol die klasgenoten en de leerkracht zelf kunnen spelen binnen het spel van het kind. Een illustratie hiervoor is de driehoek waarbinnen spel als centrale activiteit gezien wordt binnen het onderwijsaanbod. (Bosch & Boomsma, 2009)

Goorhuis-Brouwer (2006) sprak al eerder de noodzaak uit van het behouden van het spelende karakter van het jonge kind binnen het kleuteronderwijs. Zij sprak haar zorg uit

over de hoge eisen die aan jonge kinderen gesteld worden: kleuters moeten zo snel mogelijk functioneren op het niveau van groep 3. Men zou, volgens haar, nog steeds de essentie van de kleuterperiode niet begrijpen. Opvallend is ook het initiatief van het Docentennetwerk Specialisten Jonge Kind om de kwaliteit van het onderwijs aan het jonge kind te willen verbeteren. Het netwerk heeft specifieke competenties opgesteld waaraan een leerkracht voor het jonge kind zou moeten voldoen. Binnen deze specifieke competenties is heel duidelijk het accent gelegd op de vaardigheden als leerkracht om in te spelen op bovenstaande driehoek: inzicht in ontwikkelingspsychologische kenmerken, thematisch werken binnen een uitdagende leeromgeving en aansluiten bij het spel van het kind, zijn nog maar enkele elementen hieruit.

Terugkijkend op de uitspraak in Bosch & Boomsma 2009 lijkt het me na het lezen van de visies van bovenstaande deskundigen ook niet meer dan vanzelfsprekend dat jonge kinderen spelend leren.

2.3.2 Landelijk Pedagogisch Kader kindercentra 0-4 jaar

Het Landelijk Pedagogenplatform Kinderopvang (Singer, E & Kleerekoper, L, 2008) heeft een raamwerk ontwikkeld voor de kinderopvang in Nederland.

Binnen dit kader, dat onder leiding van psychologe/onderwijskundige dr. Elly Singer is opgesteld, worden een aantal pedagogische principes weergegeven:

- veiligheid en welbevinden op lichamelijk en emotioneel gebied.
- een opvoeding gebaseerd op samenwerking met ouders
- evenwicht tussen individuele zorg en leren samenwerken met anderen
- *spelend leren in eigen tempo*
- *kinderen krijgen de mogelijkheid om actief te leren en bij te dragen aan hun omgeving en ontwikkeling*
- een evenwichtige gerichtheid van het handelen op alle aspecten van de ontwikkeling
- respect voor diversiteit
- een doorgaande lijn: pedagogisch medewerkers richten zich op wat het kind nodig heeft en helpen het kind zich verder te ontwikkelen

- De orthopedagogen geven ook aan dat men vanuit de spontane ontwikkeling van het kind, de 'ontluikende schoolvaardigheden' (cognitieve ontwikkeling) kan stimuleren.

Kijkende naar deze elementen uit het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar oud. (Singer, E & Kleerekoper, L, 2008) herken ik veel elementen die te verbinden zijn aan het concept 'spelend leren'. Het gaat daarbij om de hierboven cursief gedrukte begrippen: *spelend leren in eigen tempo* en *actief te leren en bij te dragen aan hun omgeving en ontwikkeling*. Het ingaan op de individuele behoefte van het kind, zone van naaste ontwikkeling, binnen de spelsituatie waarbij het kind eigen inbreng en verantwoordelijkheid heeft voor zijn omgeving en ontwikkeling.

2.3.3 Hoofdpijnen onderwijsaanbod vanuit de WPO (Wet op het Primair Onderwijs)

In de wet op het primair onderwijs, MINOCW (2006), wordt aangegeven wat er in grote lijnen aangeboden hoort te worden binnen de basisscholen en op welke wijze dit zou moeten gebeuren.

In artikel 9 wordt ingegaan op de manier waarop dit zou moeten gebeuren binnen het onderwijs. Hoewel er binnen de WPO zo min mogelijk wordt uitgesproken over de te volgen didactiek zijn er een aantal uitspraken uit te genereren.

- "de inhoud van het onderwijs hoort zo veel mogelijk in samenhang te worden aangeboden"
- "leraren dienen een beroep te doen op de *natuurlijke nieuwsgierigheid* en de *behoefte van een kind om zich te ontwikkelen en te communiceren*. Leraren dienen de hiervoor genoemde eigenschappen van kinderen ook te stimuleren."
- "er hoort gebruik gemaakt te worden van een gestructureerd, interactief onderwijsaanbod, vormen van *ontdekkend onderwijs*, *interessante thema's* en activiteiten waardoor kinderen worden *uitgedaagd*."
- "Inhouden en doelen dienen zoveel mogelijk op elkaar afgestemd te worden en *verbinding te hebben met het dagelijks leven en in samenhang met elkaar* te worden aangeboden."
- "er moet aandacht besteed worden aan leergebiedoverstijgende doelen"

Kijkende naar de uitgangspunten die gefilterd zijn vanuit de WPO zie ik weer erg veel kenmerken van het ontwikkelingsgerichte onderwijs terug komen. Ook vanuit wettelijke bepalingen voor het onderwijs binnen de basisschool wordt dus gepleit voor een

betekenisvol(le), uitdagend(e) aanbod en leeromgeving waarbij er gekeken wordt naar het individuele ontwikkelingsproces.

HOOFDSTUK 3:

ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

3.1 Onderzoeksopzet:

Vanuit mijn eigen overtuiging is het werken vanuit het principe dat jonge kinderen zich al spelend ontwikkelen de manier om om te gaan met jonge kinderen. Vanuit mijn kennis, overtuiging en ervaringen kan ik oprecht aangeven dat de weg naar een goed onderwijsaanbod op de ontwikkelingsgerichte manier bewandeld moet worden.

Om anderen ook te enthousiasmeren voor deze onderwijsvisie moeten er eerst een aantal stappen ondernomen worden: de opzet van mijn onderzoek.

Theoretische onderbouwing:

- Stimuleren van ontwikkeling bij jonge kinderen door middel van spel.
- Beleidsstuk MINOCW (2006) ten aanzien van ontwikkeling stimuleren, onderwijsaanbod
- Beleidsstuk Pedagogisch Platform Kindercentra (2008) ontwikkelings stimuleren

Praktijkgedeelte:

- Effect weergeven op de betrokkenheid van de kinderen binnen mijn groep wanneer gewerkt wordt vanuit het principe dat jonge kinderen spelend leren door middel van Leuvense Betrokkenheidsschaal (Bijlage 2)
- Ervaringen en beoordeling van collega's wanneer zij werken met verschillende soorten ontwikkelingsmateriaal, zowel conventioneel als onconventioneel
- Ervaringen en beoordeling van kinderen binnen mijn groep wanneer zij werken met verschillende soorten ontwikkelingsmateriaal, zowel conventioneel als onconventioneel

Van hieruit wil ik een advies formuleren om de dagelijkse praktijk binnen mijn groep te verbeteren door meer te gaan werken volgens het principe dat jonge kinderen leren vanuit en door middel van spel. Hierdoor zou ik graag het spel meer als centrale activiteit willen gaan zien binnen ons aanbod.

Het uiteindelijke advies wil ik voorleggen aan mijn eigen directeur (vanuit het REC-4 onderwijs) en aan de locatiemanager MKD (vanuit de behandeling) om hierover met hen in gesprek te treden.

3.2 Onderzoeksvorm:

Afleidend vanuit de theorie van Harinck (2008) is mijn onderzoek een *'actieonderzoek'*. Het gaat namelijk in mijn onderzoek om mijn handelen als professional te verbeteren naar een onderwijsaanbod met spel als centrale activiteit. Daarbij gaat het om mijn eigen handelen binnen een specifieke doelgroep: de combigroep op het MKD. Wanneer ik kijk naar de omschrijving volgens Kallenberg (2007) zijn er nog meer argumenten waarom het hier gaat om een actie-onderzoek:

- onderzoeker en onderzochte zijn dezelfde
- leervraag is een handelingsvraag
- kennis wordt vertaald naar mijn eigen situatie
- wil om eigen handelen te verbeteren is aanwezig

Ik heb gekozen voor deze vorm van onderwijs omdat ik vanuit mezelf al vrij praktijkgericht ben en in mijn dagelijkse praktijk in tweestrijd sta. Ik merk dat de manier waarop we het onderwijsaanbod voor de kinderen op dit moment organiseren niet aansluit bij mijn visie op onderwijs. Zoekende naar een manier om gericht en onderbouwd weer te geven waarom mijn visie (ontwikkelingsgerichte visie op onderwijs) beter aan zou sluiten bij mijn doelgroep, kwam ik uit bij deze vorm van onderzoek.

3.3 Dataverzameling:

Om de data voor mijn onderzoek te verzamelen heb ik de volgende waarnemingsmethodes gekozen:

1. Lezen: literatuuronderzoek
2. Bevragen: met behulp van vragenlijst met open en gesloten vragen, daarnaast normatief karakter (waardering van materialen door middel van cijfer)
3. Niet participerende observatie: met behulp van observatieschaal Leuvense Betrokkenheidschaal voor Kleuters (LBS-K) (Laevers, e.a. 1993)
4. Maken en analyseren van foto's: analyse vindt plaats door middel van een gesprek met leerkracht en desbetreffende kind

Ad1. In mijn onderzoek zal er een onderverdeling zijn in de gebieden waarop ik me verdiep in de literatuur. Literatuur m.b.t. het belang van spel voor de ontwikkeling van jonge kinderen en beleidsstukken vanuit onderwijs en behandeling. In bijlage 1 zal ik de achtergronden over OGO (visie, doelen, aanpak, rol van de leerkracht) toevoegen. Daarnaast zal ik in bijlage 5 aangeven welke onderverdeling er is aan te geven binnen de ontwikkelingsmaterialen.

Ad. 2. Vanuit de ervaringen van pedagogische medewerkers en onderwijscollega's wil ik bekijken hoe zij 'nieuwe' soorten ontwikkelingmateriaal waarderen en mogelijkheden zien om deze in te zetten. De inzet van zowel conventioneel als onconventioneel ontwikkelingsmateriaal heb ik gemaakt om zo mensen aan het denken te zetten: buiten de kaders te laten denken van wat al bekend is. Ook is er binnen het MKD een verwarring ontstaan tussen de begrippen 'speelleermateriaal' en 'ontwikkelingsmateriaal'. Hier wil ik verder op in gaan in bijlage 5. Ook zullen de kinderen met dezelfde ontwikkelingsmaterialen aan de slag gaan en hun waardering uitspreken door middel van een evaluatieformulier en foto's. De kinderen gaan in circuitvorm langs de onderdelen met de verschillende ontwikkelingsmaterialen. Zij vullen zelf hun evaluatieformulier in. (zie paragraaf 4.3) Na afloop zullen de kwantitatieve gegevens bekeken en geanalyseerd worden.

Ad 3. Ik wil door middel van het meerdere malen observeren met behulp van de Leuvense betrokkenheidschaal bepalen in hoeverre de betrokkenheid daadwerkelijk verhoogd wordt bij de kinderen in mijn eigen groep wanneer er een ontwikkelingsgerichte activiteit wordt aangeboden in plaats van de 'normale' programmagerichte activiteit. Hierbij zal het gaan om het meten van de betrokkenheid bij 4 dezelfde leerlingen van mijn groep tijdens 3 dagelijkse (programmagerichte) activiteiten vanuit ons gekozen, 3 activiteiten waarbij het kind een keus maakt uit het bestaande aanbod en 3 aangeboden OGO-activiteiten.

Ad 4. Vanuit de responsieve houding van de leerkracht (Leenders, 1993) is het belangrijk om met de kinderen in gesprek te treden over hun ervaringen met het materiaal. Naar aanleiding van gemaakte foto's tijdens de activiteit wordt een gesprek gevoerd met het kind. Er wordt gesproken over hun ideeën, problemen en oplossingen tijdens de activiteit. Er wordt met de kinderen gereflecteerd op de activiteiten. Zoals

Janssen-Vos (2006) aangeeft geef je hiermee het spel een impuls: deze reflectie zorgt ervoor dat kinderen over hun handelen na gaan denken en gaandeweg planmatiger en doelgerichter gaan handelen.

Betrokken personen:

- leidinggevend onderwijs en behandeling
- '(ervarings)deskundigen' m.b.t. het jonge kind
- Collega's binnen het MKD
- Kinderen binnen mijn eigen behandelgroep

Kijkende naar het begrip 'triangulatie' kan ik voor mijn onderzoek aangeven dat er door mij gebruik gemaakt wordt van afwisselende manieren van gegevensverzameling. In de uiteindelijke conclusie zal ik bekijken hoe mijn literatuuronderzoek samenhangt met de data die ik verzameld heb tijdens mijn onderzoek. In hoeverre komen de elementen die ik weergeef in mijn literatuuronderzoek met betrekking tot spelend leren van jonge kinderen overeen met de betrokkenheidsscores: zijn kinderen daadwerkelijk meer betrokken wanneer men meer rekening houdt met de basiskenmerken? In hoeverre beoordelen collega's en kinderen de onconventionele ontwikkelingsmaterialen hoger en weten de kinderen hun eigen leerwinst aan te geven wanneer er gereflecteerd wordt op de activiteiten? Deze vragen worden beantwoord in hoofdstuk 5.

3.4 Data-analyse

Er zijn meerdere manieren waarop ik mijn data verzameld heb, deze manieren zal ik hieronder weergeven:

- betrokkenheid binnen mijn groep meten d.m.v. de Leuvense betrokkenheidschaal tijdens dagelijkse activiteiten en aangeboden OGO-activiteiten. (afname bij 4 dezelfde leerlingen tijdens 3 dagelijkse (programmagerichte) activiteiten door ons aangeboden, 3 activiteiten waarbij de kinderen een keus maken uit het bestaande aanbod, 3 aangeboden OGO-activiteiten)
- ervaringen inventariseren hoe pedagogisch medewerkers het vinden om met conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal te werken vanuit het principe dat jonge kinderen spelend leren en daarnaast hun waardering hiervoor scoren

- ervaringen inventariseren hoe de kinderen binnen mijn groep het vinden om met conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal te werken en hun waardering hiervoor scoren

Bij de betrokkenheidsmeting zal ik met behulp van een staafdiagram weergeven hoe de gemiddelde betrokkenheid per activiteit zich verhield in vergelijking met elkaar: programmagerichte activiteiten, keuzeactiviteiten binnen het bestaande aanbod, t.o.v. OGO-activiteiten. Vanuit deze betrokkenheidsmeting zou ik willen kijken tijdens welke activiteit de betrokkenheid het hoogste was. Wanneer de betrokkenheid het hoogst is, komt dit de ontwikkeling van de kinderen ten goede. (Janssen-Vos, 2003) Ik kan zo concluderen welke soort activiteit het meest geschikt is om de betrokkenheid van de kinderen te verhogen.

De waardering en ervaringen van mijn collega's ten aanzien van het spelen met ontwikkelingsmaterialen zal ik met behulp van een tabel weergeven hoe de waardering zich verhield tussen de bekende ontwikkelingsmaterialen en de nieuwe soorten ontwikkelingsmateriaal. Ik wil hiermee kijken of er verschil is tussen de scores tussen conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal. Daarnaast wil ik hiermee onderzoeken of men mogelijkheden ziet om deze materialen in te zetten om ontwikkeling van kinderen te stimuleren.

De waardering van de kinderen wordt door middel van een tabel en foto's weergegeven. Ik wil kijken of de kinderen een duidelijke voorkeur hebben voor conventioneel of onconventioneel ontwikkelingsmateriaal. De foto's worden gemaakt tijdens het uitvoeren van de activiteiten. Ze worden besproken met de kinderen waarbij gevraagd zal worden aan de kinderen wat ze zelf vinden van de activiteit en wat ze ervan geleerd hebben. Ze beschrijven dus zelf hun ervaringen en eventuele leerwinst.

HOOFDSTUK 4:

DATA-ANALYSE EN RESULTATEN

Om een duidelijk beeld te krijgen op mijn onderzoeksvraag heb ik mijn data op verschillende manieren verzameld. Belangrijk hierbij was om met name het accent te liggen op de werksituatie binnen het MKD. Hierdoor hebben er:

- observaties binnen mijn behandelgroep plaatsgevonden en is de betrokkenheid van de kinderen gemeten tijdens uiteenlopende activiteiten
- heeft het personeel van het MKD kennis gemaakt met de verschillende mogelijkheden om te werken met conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal
- hebben de kinderen binnen de combigroep kennis gemaakt met de verschillende mogelijkheden om te werken met conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal

4.1 Data Leuvense Betrokkenheidsschaal

4.1.1 Beschrijving activiteiten

Activiteit 1: Bij binnenkomst liggen er puzzels klaar op de individuele tafels van de kinderen. De puzzels zijn door de groepsleiding klaargelegd.

Activiteit 2: De kinderen werken met het speel- leermateriaal dat door de groepsleiding is klaargelegd aan hun individuele tafel.

Activiteit 3: De kinderen nemen deel aan een knutselactiviteit zonder inleiding of aansluiting bij een bepaald thema. Onderwerp van de activiteit, techniek en uitvoering zijn bepaald door de groepsleiding.

Activiteit 4: De kinderen kiezen zelf een puzzel uit de kast bij binnenkomst. Ze maken deze puzzel aan hun eigen tafel.

Activiteit 5: De kinderen kiezen zelf speel- leermateriaal uit de kast. Ze maken dit aan hun eigen tafel.

Activiteit 6: Naar aanleiding van een thema wordt een aansluitend onderwerp gekozen voor de knutselactiviteit. Naar aanleiding van de schoolreis naar de Efteling maken alle kinderen een “Lange Jan”. De techniek en uitvoering wordt bepaald door de groepsleiding.

Activiteit 7: De kinderen kiezen bij binnenkomst zelf voor een materiaal aan hun eigen tafel: speel- leermateriaal, speelgoed naar keuze (compositiemateriaal, constructiemateriaal) , beeldende activiteit als tekenen met kleurpotloden.

Activiteit 8: Activiteit met ongevormd materiaal: zand. De kinderen maken gebruik van onconventioneel materiaal als compositiemateriaal of als constructiemateriaal (pvc-buizen).

Activiteit 9: Naar aanleiding van de schoolreis en het expositiemateriaal op de verteltafel zijn een aantal kinderen nieuwsgierig naar de constructie van een opgestelde paddestoel. Van hieruit wordt een knutselactiviteit georganiseerd waarbij materiaal, techniek en uitvoering door de kinderen wordt bepaald onder begeleiding van de groepsleiding.

4.1.2 Conclusies betrokkenheidsscores

De precieze scores ten aanzien van de betrokkenheid zijn terug te vinden in bijlage 2. Om conclusies te kunnen trekken ten aanzien van deze betrokkenheidsscores is het zinvol om te kijken hoe de betrokkenheidsscores zich verhouden ten opzichte van elkaar.

Activiteit 1+2+3= $2,4375 + 2,375 + 1,916666667 = 6,72917$

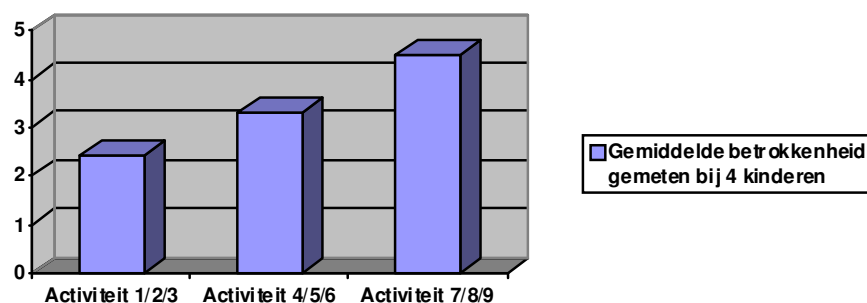
Gemiddelde score 1/2/3= 2,43

Activiteit 4+5+6= $3 + 3,375 + 3,5 = 9,875$

Gemiddelde score 4/5/6= 3,29

Activiteit 7+8+9 = $4,125 + 4,6875 + 4,625 = 13,4375$

Gemiddelde score 7/8/9= 4,48

Het is duidelijk te zien dat de betrokkenheid van de kinderen toeneemt naar mate er meer wordt ingespeeld op de belevingswereld van de kinderen en wanneer de kinderen meer geprikkeld worden om zelf keuzes te maken of op onderzoek uit te gaan.

4.2 Data ervaringen collega's MKD met ontwikkelingsmateriaal

De collega's van zowel het onderbouwteam van het onderwijs binnen het MKD als collega's pedagogisch medewerkers binnen het MKD hebben de kans gekregen om ervaring op te doen met zowel conventioneel als onconventioneel ontwikkelingsmateriaal.

In eerste instantie was de collega's gevraagd om zelf de materialen uit te proberen en hun ervaringen weer te geven. Helaas kwam hierop weinig feedback. Hierdoor heb ik de keuze gemaakt om de pedagogisch medewerkers de kans te geven om het materiaal in te zetten binnen hun eigen behandelgroep en samen met de kinderen het materiaal te ontdekken. Door de keuze voor het inzetten van het materiaal tijdens kindertijd en samen met de kinderen ging men aan de slag met de materialen. Een aantal collega's konden de activiteiten moeilijk uitvoeren omdat zij werken met zeer jonge kinderen tussen de nul en vier jaar oud. Zij hebben de activiteiten toch uit willen voeren binnen de groep met kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar oud. Dit was ook terug te zien in het evaluatieformulier.

Het ontwikkelingsmateriaal was op een centrale plaats binnen het MKD weggezet in aantrekkelijke doorzichtige dozen.

Binnen het ontwikkelingsmateriaal zijn er 6 verschillende soorten aan te geven die men kan inzetten om de ontwikkeling bij kinderen te stimuleren. Voor een uitgebreide beschrijving hiervan verwijs ik naar bijlage 4. Het aanbod waarvoor ik gekozen heb, bestaat uit 5 verschillende soorten ontwikkelingsmateriaal: vormgevend materiaal ontbreekt in dit aanbod. Reden hiervoor is dat ik een evenwichtige verdeling wilde hebben van 4 conventionele en 4 onconventionele activiteiten met ontwikkelingsmateriaal. Ik heb hiervoor gekozen omdat men binnen het MKD weinig bekend is met het gebruik van onconventionele materialen. Voor een uitgebreide beschrijving van de gekozen activiteiten met ontwikkelingsmateriaal verwijs ik naar bijlage 2.

Achtereenvolgens de 8 aangeboden activiteiten:

Soort ontwikkelingsmateriaal	Conventioneel	Onconventioneel
1. Bouwmateriaal	x	
2. Speelleermateriaal	x	
3. Ongevormd materiaal (konijnenvoer)		x
4. Constructiemateriaal	x	
5. Compositiemateriaal		x
6. Ongevormd materiaal (zand)		x
7. Speelleermateriaal	x	
8. Ongevormd materiaal (water)		x

Binnen het MKD zijn er ongeveer 40 collega's uitgenodigd om te spelen met het materiaal: hierbij gaat het om pedagogisch medewerkers, therapeuten en leerkrachten. Hoewel ik gehoopt had op 40 reacties/evaluatieformulieren heb ik er 15 terug ontvangen. Eén van de redenen hiervoor is dat sommige collega's de activiteiten samen hebben uitgevoerd en samen het evaluatieformulier ingevuld hebben. Hieronder zal ik mijn conclusies weergeven over hoe men de verschillende activiteiten met het ontwikkelingsmateriaal gescoord heeft.

De precieze scores zijn terug te vinden in bijlage 7.

4.2.1 Conclusies ervaringen collega's

In eerste instantie is het belangrijk om te kijken naar het aantal keer dat een activiteit is uitgevoerd. Opvallend was de manier waarop de collega's de activiteiten hebben uitgevoerd. Een aantal mensen heeft in tweetallen de activiteiten heeft uitgevoerd, een aantal mensen hebben de activiteiten uitgevoerd samen met de kinderen van hun groep en enkelen hebben echt zelf het materiaal uitgetoetst. Een mooi verschil in benadering van de materialen.

Daarnaast viel het me op dat de onconventionele materialen vaker uitgevoerd zijn als de conventionele activiteiten. De activiteiten waarin het materiaal puur is aangeboden zonder extra aanvullingen zoals het werken met Piccolo en Matrix (speelleermateriaal) en het spelen met de lego (constructiemateriaal) zijn minder vaak uitgevoerd. Als reden hiervoor gaf men aan dat het materiaal bekend was bij hen of niet geschikt was voor hun doelgroep.

De verschillen tussen conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal zijn niet zo groot als ik verwacht had, maar zijn wel zichtbaar binnen de resultaten. Alle

onconventionele activiteiten scoren gemiddeld boven de 7, terwijl de conventionele materialen gemiddeld een 6,3 scoren.

Concluderend valt dus te zeggen dat men tijdens de uitvoering van de activiteiten vaker heeft gekozen om het onconventionele materiaal uit te voeren en dat deze activiteiten gemiddeld hoger beoordeeld werden.

Vanuit de geschreven reacties kwam dit enthousiasme ook naar voren. Men was verrast over het de keuze van onconventionele materialen en men zag mogelijkheden om deze ontwikkelingsmaterialen toe te passen binnen de groep. Daarnaast gaf men aan hoe de kinderen enthousiast gereageerd hadden om deze materialen en hoe zij 'ontdekkend' te werk gingen met het materiaal. De collega's zagen veel concentratie, enthousiasme en betrokkenheid bij de kinderen. Natuurlijk gaf men ook aan dat bepaalde materialen ongeschikt waren voor hun doelgroep gezien het grote leeftijdsverschil binnen de groepen van 0 tot 7 jaar oud.

4.3 Data ervaringen kinderen met ontwikkelingsmateriaal

Ook de kinderen binnen mijn groep hebben hun waardering aan mogen geven ten aanzien van het ontwikkelingsmateriaal. Zij zijn aan de slag gegaan met dezelfde materialen als mijn collega's.

Tijdens 2 momenten zijn de ontwikkelingsmaterialen aangeboden in een circuit: tijdens ieder circuit kwamen 2 conventionele en 2 onconventionele activiteiten aan bod. Na het spelen met de ontwikkelingsmaterialen konden de kinderen op hun eigen evaluatieformulier aangeven hoe hun waardering was ten aanzien van het materiaal. (zie bijlage 6) Hiervoor konden de kinderen maximaal 5 smileys toekennen door deze in te kleuren per materiaal. Hieronder zal ik de conclusies weergeven die ik vanuit de waardering van de kinderen kan trekken. Daarnaast zal ik in bijlage 9 foto's weergeven van de kinderen tijdens het uitvoeren van de activiteiten. De kinderen hebben zelf gezorgd voor het onderschrift van hun foto door aan te geven wat ze geleerd hadden van deze activiteit.

4.3.1 Conclusies ervaringen kinderen met ontwikkelingsmateriaal

Als eerste is het belangrijk en opvallend om aan te geven hoe de kinderen reageerden op de werkvorm van het circuit en de evaluatieformulieren. Ze reageerden erg

enthousiast op de werkvorm en waren hierdoor erg betrokken bij de verschillende activiteiten.

Daarnaast namen ze hun taak als 'beoordelaars' erg serieus en werd er druk overlegd of de ene activiteit nou 3 of 4 smileys toegekend kreeg. Met name de oudste kleuters binnen mijn groep zag ik samen overleggen over de score voor een materiaal. Een mooi observatie voor mezelf om deze manier van werken vaker toe te gaan passen binnen mijn groep.

Een extra verdieping van deze activiteit kwam spontaan op gang toen de kleuters onderling elkaars beoordeling gingen vergelijken: ze waren spontaan bezig met rekenwiskundeactiviteiten door te kijken wie er meer/minder smileys gekleurd had en waren bezig met de getalherkenning om de juiste activiteit op de juiste plaats te beoordelen op de evaluatieformulieren.

Opvallend was ook het verschil in spelniveau van de verschillende kinderen dat zichtbaar was tijdens het spel met ontwikkelingsmateriaal. Binnen mijn groep heb ik een grote verscheidenheid aan ontwikkelingsniveaus en problematiek: zo stroomt het ene kind uit naar het onderwijs voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen (ZMLK) en een ander kind functioneert boven leeftijdsniveau en stroomt na de zomer uit naar groep 3 binnen het regulier onderwijs. Tijdens de activiteiten was duidelijk waarneembaar dat het ene kind een niveau van manipulerend spel laat zien (Janssen-Vos, 2006) terwijl een ander kind met behulp van de kunstbak spelafspraken maakt en de onconventionele materialen inzet als eilandjes, rivieren en bootjes.

Vanuit de scores is een duidelijk verschil te zien in de waardering van de kinderen voor conventionele en onconventionele ontwikkelingsmaterialen. De onconventionele materialen scoorden beduidend hoger.

Meest belangrijke conclusie vanuit deze activiteiten is dat de werkvorm, het evaluatieformulier en de materialen gezorgd hebben voor een gevarieerd onderwijsaanbod waarbij meerdere ontwikkelingsgebieden aangesproken werden. De betrokkenheid, concentratie en communicatie tussen de kinderen, met verschillende leeftijden en ontwikkelingsniveaus, onderling was erg hoog. Kijkende naar mijn visie op onderwijs aan jonge kinderen geeft deze activiteit duidelijk weer wat de essentie is. Door deze werkvorm: kinderen de mogelijkheid geven om zelf aan te geven hoe ze een activiteit ervaren, beoordelen en wat hun leerwinst is, wordt de betrokkenheid hoog. Kinderen zijn meer geconcentreerd en voelen zich competent tijdens de uitvoering, hun

mening telt. Door deze 'verzwaring' van hun verantwoordelijkheid wordt het gevoel van autonomie en competentie (Stevens, 1994) versterkt.

HOOFDSTUK 5

CONCLUSIES

Als leerkracht en Specialist Jonge Risicokinderen is het je taak om de ontwikkeling van jonge (risico)kinderen te stimuleren; mijn vraag was op welke manier ik dit het beste kan doen binnen mijn onderwijspraktijk, de combigroep op een MKD.

Goorhuis-Brouwer (2006), Piaget (1967), Vygotsky (van Oers, 2004), Janssen-Vos (2008) en Bosch & Boomsma (2009) pleiten allen voor het spelende leren bij jonge kinderen. De hersenen hebben kansen nodig om te rijpen en neurologische netwerken aan te leggen. Een kleuter heeft dus tijd nodig om zijn hersenen te laten rijpen en op een speelse manier zijn zenuwstelsel de kans te geven om verbindingen te leggen. Binnen het onderwijs aan jonge kinderen moet men voldoen aan de basisbehoeften van jonge kinderen:

- Emotioneel vrij zijn
- Zelfvertrouwen hebben
- Nieuwsgierig zijn

Jonge kinderen moeten binnen een veilig klimaat uitgedaagd/geprikkeld worden om hun omgeving te gaan ontdekken. Wanneer zij zelf keuzes kunnen en mogen maken, mogelijkheden krijgen om zelf te ontdekken dan ervaren ze een gevoel van zelfvertrouwen. (Janssen-Vos, 2004) Daarnaast is een betekenisvol aanbod met duidelijke bedoelingen en de bemiddelende rol van de leerkracht essentieel om het kind vanuit betrokkenheid te laten experimenteren met dit aanbod. Een aanbod vanuit verschillende leidende activiteiten met een verscheidenheid aan conventioneel en onconventioneel ontwikkelingsmateriaal.

In mijn praktijksituatie werken we vanuit 2 disciplines met dezelfde groep kinderen: dagbehandeling vanuit Jeugdzorg en onderwijs vanuit het REC-4. Ons raamwerk voor behandeling en onderwijs staat weergegeven in het Landelijk Pedagogisch Kader kindercentra 0-4 jaar (Singer, E & Kleerekoper, L, 2008) en binnen de WPO, de wet op het primair onderwijs, (MINOCW 2006). De elementen belangrijk ten aanzien van het stimuleren van de ontwikkeling, die door de deskundigen eerder in dit hoofdstuk genoemd zijn, komen ook terug in deze raamwerken voor onderwijs en behandeling. In beide raamwerken staat duidelijk weergegeven dat :

- *Kinderen spelend mogen leren in eigen tempo*
- *Kinderen de mogelijkheid moeten krijgen om actief te leren en bij te dragen aan hun omgeving en ontwikkeling*
- *Leraren dienen een beroep te doen op de natuurlijke nieuwsgierigheid en de behoefte van een kind om zich te ontwikkelen en te communiceren. Leraren dienen de hiervoor genoemde eigenschappen van kinderen ook te stimuleren.*
- *Er gebruik gemaakt hoort te worden van een gestructureerd, interactief onderwijsaanbod, vormen van ontdekkend onderwijs, interessante thema's en activiteiten waardoor kinderen worden uitgedaagd.*
- *Inhouden en doelen dienen zoveel mogelijk op elkaar afgestemd te worden en verbinding te hebben met het dagelijks leven en in samenhang met elkaar te worden aangeboden.*

Binnen mijn onderzoek heb ik in de praktijk laten zien dat de betrokkenheid bij kinderen toeneemt wanneer er meer rekening gehouden wordt met hun belevingswereld en kinderen mogelijkheden hebben om zelf te spelen met de verschillende ontwikkelingsmaterialen. Wanneer men kinderen te weinig mogelijkheden geeft tot eigen initiatief of te weinig inspeelt op de belevingswereld neemt de betrokkenheid af. Tijdens de activiteiten met de hoogste betrokkenheid kregen kinderen de kans om zelf keuzes te maken over hun proces waardoor, volgens Janssen-Vos (2004), een gevoel van autonomie en zelfvertrouwen opgebouwd wordt.

Ook kwam vanuit de evaluaties van de collega's naar voren dat zij het onconventionele ontwikkelingsmateriaal hoger waardeerden als de conventionele ontwikkelingsmaterialen. Ook zij zagen de betrokkenheid en concentratie toenemen wanneer de kinderen konden experimenteren met de onconventionele materialen. Het maakte bij de collega's zelf ook een gevoel van welbevinden los wanneer zij bij deze materialen de kans kregen om te experimenteren. Een aantal collega's merkte op dat er tijdens het spelen met ontwikkelingsmaterialen, zowel conventioneel als onconventioneel, een grote verscheidenheid aan bijvoorbeeld rekenbegrippen naar voren kwam: grootste, kleinste, zwaar, licht, enz. en dat de kinderen gesprekjes voerden over het materiaal. Men zag dus ook de mogelijkheden om de ontwikkeling verder te stimuleren bijvoorbeeld op reken-wiskundegebied en sociaal-emotionele ontwikkeling.

De kinderen gaven in hun eigen evaluaties op papier een hogere waardering voor de onconventionele materialen. Het meest opvallende was dat vanuit het onderschrift van de foto's (bijlage 9) bleek hoe goed de kinderen zelf aan konden geven hoe leerzaam de materialen voor hen waren. In hun eigen woorden gaven zij weer hoe hun eigen ontwikkeling door het materiaal gestimuleerd werd. Vanuit de activiteit bleek ook dat kinderen het ontdekken van onconventioneel materiaal als prettig ervaren. Meerdere kinderen hebben gevraagd, naar aanleiding van de activiteiten, om het spelen met het onconventionele ontwikkelingsmateriaal. Voor mij als leerkracht is duidelijk opgevallen dat de betrokkenheid groter was tijdens het spelen met onconventioneel materiaal. De betrokkenheid tijdens deze activiteiten werd ook gestimuleerd door de werkvorm (circuit) en het evaluatieformulier.

Opvallend was ook dat de hoge betrokkenheid voor alle kinderen binnen de combigroep gold. Ondanks de verschillende leeftijden, problematieken en ontwikkelingsniveaus konden alle kinderen op eigen niveau omgaan met het materiaal en naar eigen behoefte contact maken met hun groepsgenootjes tijdens de activiteiten. Doordat kinderen de mogelijkheid krijgen om zelf het materiaal te ontdekken en hun eigen spel te spelen, hebben ze meer mogelijkheden om op hun eigen ontwikkelingsniveau om te gaan met het materiaal. Als leerkracht kun je zo met hetzelfde materiaal maar door middel van verschillende spelbegeleidingstechnieken proberen het spel op een hoger niveau te krijgen door aan te sluiten bij de zone van naaste ontwikkeling van het individuele kind. (van Oers, 2004)

Uiteindelijk zijn er een aantal speerpunten naar voren gekomen vanuit de literatuur en mijn praktijkonderzoek waar men op moet letten om de ontwikkeling van jonge kinderen te stimuleren.

- jonge kinderen leren spelend
- om het kleuterbrein voldoende kansen te geven zich te rijpen is het belangrijk om niet te snel te starten met concrete operaties
- kinderen hebben een rijke leeromgeving nodig waarbinnen ze met zowel conventioneel als onconventioneel materiaal kunnen ontdekken/spelen
- als leerkracht moet men te allen tijde de basiskenmerken bij ieder kind in de gaten houden: emotioneel vrij zijn, zelfvertrouwen hebben en nieuwsgierig zijn.

- het onderwijs aan jonge kinderen moet worden vormgegeven vanuit de 4 B's: betekenisvol, bemiddelende rol van de leerkracht, betrokkenheid, bedoelingen. (bijlage 1)
- tijdens het spel is het belangrijk om als leerkracht het spel te begeleiden, afhankelijk van het spel wat zichtbaar is en de bedoelingen van de leerkracht, zal deze observeren, naast het kind spelen of daadwerkelijk mee spelen.
- Het spel moet gezien worden als middel om ontwikkeling te stimuleren en niet alleen als losse activiteit waarin het kind kan ontspannen.

Kijkend naar mijn onderwijsaanbod en hoe ik dit nog beter aan kan laten sluiten bij de behoeftes van jonge kinderen binnen de combigroep denk ik terug aan de spreuk van Moyles (2007):

'I hear and I forget; I see and I remember; I do and I understand'

(Moyles, J. 2007)

De kinderen binnen mijn groep leren er niet alleen van wanneer ik het ze vertel of wanneer ik het ze alleen laat zien. Een combinatie van zien, horen, voelen, proeven, ruiken; kortom het zelf ervaren maakt dat een kind zich kan ontwikkelen.

HOOFDSTUK 6

EVALUATIE ONDERZOEK & DISCUSSIE

Het uitvoeren van dit onderzoek voor de opleiding Master SEN Specialist Jonge Risicokinderen is voor mij een verrijkende maar zware opdracht geweest. Het heeft me op meerdere fronten veel over mezelf geleerd zowel privé als in mijn werk.

In het schooljaar 2008-2009 ben ik gestart met deze opleiding: eindelijk meer kennis ten aanzien van (jonge risico)kleuters, iets wat ik vanuit de PABO miste. Eigenlijk ongepland startte ik dat schooljaar ook op een nieuwe werkplek: binnen een MKD, in de behandelgroep. Pittig dus: nieuwe werkplek, nieuwe collega's binnen 2 teams, nieuwe functie en nieuwe opleiding.

Hoewel het een pittige start is geweest, heeft het uitvoeren van dit onderzoek me veel energie opgeleverd en bevestiging van mijn eigen kennen en kunnen. Terwijl we als team naar elkaar toe moesten groeien in ons werk heb ik gedurende dit jaar kansen gekregen om nieuw opgedane kennis in de praktijk uit te kunnen voeren.

Al vrij snel werd me duidelijk wat ik graag wilde gaan onderzoeken en deels wilde bewijzen: de betekenis van spelend leren voor jonge kinderen en het 'buiten de kaders' denken ten aanzien van ontwikkelingsmateriaal. Bij de start van het onderzoek kwam ik mezelf tegen, mijn emotionele kant en betrokkenheid bij de kinderen blokkeerde mijn onderzoeksproces. Door mijn emotie en drive om dingen te willen veranderen binnen mijn onderwijspraktijk bleef ik vooral hangen in frustratie. Gelukkig heb ik gedurende het eerste schooljaar de knop om kunnen zetten en mijn energie omgezet in het bedenken van de activiteiten en onconventionele ontwikkelingsmateriaal, ookwel 'Suzannes dozen' genoemd binnen mijn onderwijspraktijk. De reacties van de kinderen, spontane leermomenten en enthousiasme van mijn collega's heeft me aangespoord om verder te gaan met mijn onderzoek.

Mijn zelfvertrouwen op het gebied van didactische kennis groeide en uiteindelijk heb ik het aangedurfd om mijn materialen (dozen) aan te bieden aan mijn collega's. Naast mijn emotionele betrokkenheid die al eerder naar voren kwam, kwam mijn slechte planningseigenschap naar voren. Pas vrij laat in het onderzoeksproces heb ik het materiaal aan mijn collega's aangeboden. Een leerpunt voor mezelf om rekening te houden met factoren die buiten jezelf liggen. Veel collega's hadden het druk waardoor

er weinig animo was om mijn materiaal te proberen. De opzet was dat men zelf het ontwikkelingsmateriaal ging ontdekken, ervaren. Hierdoor heb ik de beslissing genomen om collega's de mogelijkheid te geven het in te zetten in de groep zodat het mes aan twee kanten kon snijden. Een goede ontwikkeling; een hoop groepen gingen aan de slag met het materiaal en reageerden met enthousiasme. In de uitwerkingen van mijn meesterstuk heb ik ervoor gekozen om in mijn theoretische onderbouwing af te wijken van het gestelde aantal woorden. Ik heb hiervoor gekozen om een duidelijke uiteenzetting weer te geven die de visie weergeeft op het stimuleren van ontwikkeling bij jonge kinderen.

Terugkijkende heeft mijn beslissing om een verlenging van mijn opleiding/onderzoek minder te maken met tijdsplanning als met mijn zelfbeeld. Het onderzoek had af kunnen zijn in het schooljaar 2008/2009 maar was dan naar mijn mening van mindere kwaliteit geweest. Pas na het afronden van alle modules van de opleiding en het wennen aan de nieuwe werksituatie was ik in staat om verder te gaan met mijn onderzoek.

Binnen mijn eigen groep zijn gedurende het onderzoek al veel zaken positief veranderd ten aanzien van het stimuleren van de ontwikkeling van jonge kinderen. De combigroep heeft binnen een nieuwe ruimte nu meer het karakter van spelend leren door middel van ruime hoeken en meer leidende activiteiten. Het onderwijs sluit meer aan bij de 4 B's (bijlage 1) en de basiskenmerken.

Samen met de kinderen en collega's van de combigroep zijn we gegroeid: zowel bij ons volwassenen als bij de kinderen kijken we naar onze basiskenmerken:

- we hebben een niveau van welbevinden, emotioneel vrij zijn
- we hebben zelfvertrouwen ontwikkeld
- we zijn nieuwsgierig tijdens huidige en naar komende activiteiten

INCLUSIE

In 1994 is een Europese verklaring opgesteld over de rechten van kinderen op onderwijs. Kernpunten uit deze verklaring zal ik hieronder weergeven (vertaling Groeneweg 2009):

De Salamanca Verklaring van de UNESCO verklaart dat:
- ieder kind een fundamenteel recht heeft op onderwijs en in staat moet worden gesteld een acceptabel niveau van leren te bereiken en op peil te houden; - ieder kind unieke eigenschappen, interesses, mogelijkheden en leerbehoeften heeft; - opleidingen moeten worden ontworpen en onderwijsprogramma's ingevoerd, die rekening houden met deze eigenschappen en leerbehoeften; - allen met speciale onderwijsbehoeften toegang moeten hebben tot reguliere scholen welke hen opnemen in een kindgericht pedagogisch klimaat dat in staat is aan hun behoeften tegemoet te komen; - reguliere scholen met deze inclusieve inslag het meest effectief zijn in het bestrijden van discriminerende opvattingen, in het creëren van een open gemeenschap, in het bouwen aan een inclusieve maatschappij en het bereiken van onderwijs voor iedereen. Bovendien voorzien zij in effectief onderwijs voor de meerderheid (zonder speciale behoeften) en verbeteren zij de doelmatigheid van het gehele onderwijssysteem.

Vanuit deze verklaring werd de weg naar inclusief onderwijs ingeslagen. De kern van inclusief onderwijs is dat alle kinderen naar school gaan en dat voor alle kinderen de beste kans op ontwikkeling centraal staat. Inclusief Onderwijs heeft aandacht voor het omgaan met verschillen. Diversiteit wordt gezien als rijkdom. Alle kinderen zijn welkom op de basisschool, ongeacht hun culturele achtergrond, vaardigheden of beperkingen (Kreike. e.a. 2009) In Nederland gaat men uit van een vorm van Passend onderwijs voor ieder kind in ons land. Dit houdt in dat binnen de bestaande manier van onderwijsinrichting in Nederland men meer op regionaal niveau zal gaan netwerken in een samenwerkingsverband. Scholen moeten meer gebruik gaan maken van elkaars expertise. Zoveel mogelijk kinderen zouden binnen het regulier onderwijs moeten blijven, waarbij kinderen met een specifieke onderwijsbehoefte de speciale zorg en expertise naar hen toekomt.

Een mooie gedachte vanuit een visie die onderschrijft wat Stevens (2006) aangeeft, hij spreekt zijn zorgen uit over de zorgleerlingen en de manier waarop wij binnen het

onderwijs werken volgens het industriële model; eruit filteren wat niet voldoet aan de norm en in een subsysteem plaatsen. Passend onderwijs zou dit tegen gaan. Belangrijk is wel dat deze visie gedragen wordt door de mensen die het moeten gaan uitdragen: de leraren.

Leraren hebben een aantal voorwaarden nodig, als men Passend onderwijs wil laten slagen. In eerste instantie moet men de visie dragen dat wanneer men geen kinderen uitsluit dit uiteindelijk positief bijdraagt aan onze maatschappij. Kinderen leren begrip en respect te tonen voor elkaars sterke en zwakke punten, elkaars (onderwijs)behoeften. Wanneer men kinderen met specifieke onderwijsbehoeften bij elkaar plaatst vergt dit ook een zekere expertise of begeleiding van de leerkracht.

Kijkende naar mijn eigen onderwijspraktijk waarbij kinderen in eerste instantie vanuit het medisch model uitgesloten worden van het reguliere onderwijs, valt me iets op. Door deze kinderen uit te sluiten van regulier onderwijs en de uiteenlopende onderwijsbehoeftes binnen onze doelgroep op het MKD, creëren we zelf bijna een vorm van Passend onderwijs in ons subsysteem. Dit is ook terug te zien in het uitstroomprofiel van onze groep: regulier onderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs voor zeer moeilijk lerende kinderen, enz.

Binnen onze groep kunnen we, door de expertise, groepsgrootte en middelen de kinderen zoveel mogelijk tegemoet komen in hun specifieke onderwijsbehoefte.

We doen dit door met aandacht naar het kind te kijken en vanuit de basisvoorwaarden te werken, naar mijn mening de manier om tegemoet te kunnen komen aan iedere (specifieke) onderwijsbehoefte van jonge kinderen:

- emotioneel vrij zijn
- zelfvertrouwen hebben
- nieuwsgierig zijn.

NAWOORD:

Tot slot wil ik mijn collega's binnen het MKD bedanken voor hun open, enthousiaste houding ten aanzien van alle ideeën en activiteiten die ik heb aangedragen de afgelopen 2 jaar.

Ik heb de mogelijkheid gekregen om uit te proberen, te experimenteren en te ondervinden in hoeverre mijn visie ten aanzien van ontwikkeling stimuleren bij jonge (risico)kinderen aansloot bij de doelgroep binnen het MKD.

Collega's binnen het team van de Ijsberen: bedankt dat jullie me de mogelijkheid hebben gegeven om te groeien in mijn ontwikkeling als Specialist Jonge Risicokinderen. Marianne en Jolanda, bedankt voor jullie open houding ten opzichte van al die verschillende ontwikkelingsmaterialen en activiteiten die we samen hebben uitgetoetst met de Ijsberenkinderen.

LITERATUURLIJST:

- Beets-Kessens, A & Memelink, D (2003), *Onderwijs aan jonge risicokinderen Drie visies nader bekeken*, HB-uitgevers, Baarn
- Bosch, W & Boomsma, C (2009), *Onderwijs aan het jonge kind... een vak apart*, HB-uitgevers, Baarn
- Carpay, J. (1998) *Toen en nu: de geschiedenis van ontwikkelingsgericht onderwijs*, geraadpleegd op 10 maart 2009 via http://www.ogo-academie.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=22
- Delfos, M. (2008). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar oud*. Amsterdam, SWP
- Goorhuis-Brouwer, S. & Levering, B. (2006), *Dolgedraaid, mogen peuters nog peuteren en kleuters nog kleuteren?*. Amsterdam, SWP
- Janssen-Vos, F. (2003) *Basisontwikkeling in de onderbouw*, Koninklijke van Gorcum B.V. Assen
- Janssen-Vos, F. & Nellestijn, B. (2005) *Het materialenboek, een rijke leeromgeving in de onderbouw*, Assen, Koninklijke van Gorcum.
- Janssen-Vos, F. (2006) *Spel en ontwikkeling, spelen en leren in de onderbouw*, Assen, Koninklijke van Gorcum
- Goorhuis-Brouwer, S.M. (1997). *Het wonder van taalverwerving. Basisboek voor opvoeders van jonge kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom
- Harinck, F (2007), *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant-uitgevers
- van Heddegem, I, Gadeyne, E. , Vandenberghe, N., Laevers, F. & van Damme, J. (2004) *Longitudinaal onderzoek in het basisonderwijs Observatie-instrument schooljaar 2002- 2003* geraadpleegd op 4 mei 2010 via http://www.steunpuntloopbanen.be/rapporten/LOA-rapport_20.pdf
- Kreike, W. en de Bruine, E. *Passend Onderwijs, past dat iedere leerling goed?*, Notitie van het Landelijk Expertisecentrum Onderwijs en zorg (LEOZ) (www.leoz.nl)
- Laevers, F., Depondt, L, Nijsmans, I. & Stroobants, I (1993) *De Leuvense Betrokkenheidsschaal voor kleuters* Leuven: centrum voor ervaringsgericht onderwijs

- Laevers, F., & Laurijssen, J. (2001). *Welbevinden, betrokkenheid en tevredenheid van kleuters en leerlingen in het basisonderwijs. Een draaiboek voor systematische observatie en bevraging*. Leuven; Onderzoekscentrum voor Kleuter en Lager Onderwijs.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2006), *Kerndoelen primair onderwijs*, Den Haag: Ministerie van OCW
- Moyles, J (ed.) (2007), *Beginning teaching; beginning learning*. Open University Press, Birmingham
- Onderwijsraad (2008) *Een rijk programma voor ieder kind*, Den Haag: Onderwijsraad
- Singer, E & Kleerekoper, L, (2008), *Pedagogiek Kindercentra 0-4 jaar. Nederlands kader*, geraadpleegd op 10 maart 2009 via http://www.pedagogenplatform.nl/uploads/File/pedagogisch_kader_kindercentra_0-4_jaar.pdf
- Stevens, L. (1994). Het vakmanschap van de leraar. Proeve van een bijdrage aan een pedagogische onderwijstheorie. In: *onderwijsproblemen*, Universiteit van Utrecht/ISOR
- Tender jeugdzorg, (2007), *Tender moduleboek, Medisch pedagogische dagbehandeling*, geraadpleegd op 10 maart 2009 via <http://www.tenderjeugdzorg.nl/moduleboek.php>
- Westerman, W & van Oers, B (2004), *Ontwikkelingspsychologische visies op jonge kinderen*, Baarn, Bekadidact

BIJLAGE 1

(Carpay, J. 1998)

Ontstaansgeschiedenis van ontwikkelingsgericht onderwijs

Al na de Tweede Wereldoorlog ontstonden er zogenaamde 'nieuwe' scholen; Montessori-scholen, Daltonschole en scholen die werkten volgens de benadering van Ligthart en werkplaatsen van Kees Boeke. Al deze scholen hadden als overeenkomst dat ze zich bezig hielden met het handelen van de leerling en de leerkracht die dit in goede banen moet leiden.

Zijn de scholen van Ligthart, Montessori en Dalton met name gericht op het geletterd spreken, denken en handelen, de werkplaats van Boeke was in eerste instantie gericht op het creëren van inzicht en overzicht bij leerlingen. Ook had hij zelf een geheel leerlingvolgsysteem ontworpen dat gericht was op de doorgaande lijn in ontwikkeling van de kinderen.

Al bovenstaande onderwijsvernieuwers waren van mening dat kinderen via zelfwerkzaamheid tot zelfstandigheid zouden kunnen komen. Vertrouwen krijgen in jezelf en anderen is ook een kenmerk van deze denkwijzen. De verschillende denkers verschillen op het volgende punt van elkaar: vond Boeke het vertellen, nabouwen/tekenen van modellen erg belangrijk, Montessori vond deze activiteiten minder belangrijk.

Uiteindelijk heeft Kohnstamm (1929) de ideeën van Boeke verder tot uiting gebracht in een theoretisch kader. Zijn ideeën lijken qua klassenmanagement op wat we nu interactief leren of samenwerkend leren noemen. Hij was erg uitzonderlijk in zijn onderzoeksaanpak doordat hij daadwerkelijk in de praktijk binnen de school onderzoek verrichtte.

De ontwikkelaars van het ontwikkelingsgerichte onderwijs hebben zich met name laten inspireren door de Vygotskijaanse denkbeelden. Leren was volgens hem ontwikkelen. Hij wilde een kind niet vastpinnen op zijn leeftijd of toetsen naar zijn bekwaamheid. Zijn uitgangspunt was om een kind naar een hoger niveau van ontwikkeling te brengen, zo nodig met hulp van de leerkracht. Doordat hij het leren als ontwikkeling zag, kon hij het leren niet aangeven als een punt maar als een proces. Hij noemde dit de *zone van naaste ontwikkeling*, een mogelijkheid voor kinderen om op een hoger intellectueel

niveau te komen en door middel van imitatie over te gaan van wat het zelf al kan naar datgene wat het nog niet kan. (van Oers, B. 2004) Het gaat hierbij niet om letterlijk nadoen, maar het meedoen binnen bestaande sociaal-culturele activiteiten als het doktertje spelen en winkeltje spelen. Doordat de sociale context om kinderen heen verandert als zij ouder worden, is het ook belangrijk om zo de omgeving te veranderen dat de zone van naaste ontwikkeling, nieuwe vaardigheden en kennis tegemoet worden gekomen. Binnen iedere ontwikkelingsfase heeft een kind een specifieke relatie tot zijn omgeving. Voor jonge kinderen is dit door middel van spel. Hij spreekt binnen het spel over een *leidende activiteit* om zo het kind tot ontwikkeling te stimuleren. Door mee te spelen in het spel van het kind kan de volwassene binnen de zone van naaste ontwikkeling het kind iets nieuws leren.

Leerkrachten dienen volgens hem de sociaal-culturele activiteiten beschikbaar te stellen, door een omgeving te creëren waarbinnen kinderen worden uitgenodigd om deel te nemen en zodoende zich te ontwikkelen. Een zogenaamde betekenisvolle omgeving zoals dit binnen OGO ook genoemd wordt. Het is ook zeer belangrijk om binnen de zone van naaste ontwikkeling goede interactie met het kind te hebben. Vanuit deze denkbeelden geeft OGO ook aan dat het de bedoeling is om een gericht aanbod aan te bieden zodat de noodzakelijke handelingen en de daarbij behorende taal aan bod komen.

Het uiteindelijke OGO is rond 1985 ontstaan toen de wet op het basisonderwijs werd ingevoerd. De kleuterschool en de lagere school werden toen samen gevoegd. Het APS (algemeen pedagogisch studiecentrum) vond het belangrijk om te onderzoeken hoe de continuïteit nu aangepakt kan worden. Er ging een werkgroep onder leiding van Frea Janssen-Vos van start: de projectgroep Onderbouw. Deze groep wilden kijken hoe ze de waardevolle elementen vanuit de onderbouw verder konden ontwikkelen. Ze namen de stukken van van Parreren als uitgangspunt en gingen samen met Bert van Oers (Vrije Universiteit Amsterdam) hiermee aan de slag. Samen met een aantal leerkrachten is toen het curriculum voor de onderbouw opgezet: Basisontwikkeling.

Uitgangspunten Basisontwikkeling

De theoretische achtergrond van OGO is hierboven bij de ontstaansgeschiedenis al enigszins toegelicht. De belangrijkste uitgangspunten waarmee rekening wordt gehouden binnen OGO zijn de 4 B's:

- Betekenisvolle, gezamenlijke activiteiten

- Er wordt gekeken hoe betekenisvol de activiteit is voor het kind, sluit het aan bij de belevingswereld van het kind?
- Bemiddelende rol van de leerkracht
De leerkracht begeleidt het proces en kiest soms voor interventies om de kwaliteit van bepaalde activiteiten te verhogen. Door middel van deze interventies kan de ontwikkeling gestimuleerd worden.
 - Betrokkenheid
In hoeverre zijn de kinderen betrokken bij de activiteit of ligt hun interesse ergens anders? Zit het kind lekker in zijn vel of is het kind niet emotioneel vrij?
 - Bedoelingen
Met wat voor achtergrond bied ik bepaalde activiteiten aan of breng ik een bepaald materiaal in? In hoeverre past de activiteit binnen de cirkel van Basisontwikkeling?

Doelen van Basisontwikkeling

De doelen van basisontwikkeling ten opzichte van de ontwikkeling van kinderen is drieledig. In eerste instantie moet een kind, wil het zichzelf ontwikkelen, een aantal voorwaarden laten zien, de basissenmerken:

- emotioneel vrij zijn (welbevinden)
- zelfvertrouwen, positief zelfbeeld
- nieuwsgierig, onderzoekend, ondernemend zijn

Wanneer een kind deze basissenmerken laat zien, kan er gewerkt worden aan de verdere ontwikkeling: brede (persoons)ontwikkeling. Het tweede deel van de doelen van Basisontwikkeling.

1. Actief zijn, initiatieven nemen, plannen maken
2. Communiceren en taal
3. Samen spelen, samen werken
4. Verkennen van de wereld
5. Uiten en vormgeven
6. Voorstellingsvermogen en creativiteit
7. Omgaan met symbolen, tekens en betekenissen
8. Zelfsturing en reflectie

Voor een brede persoonsontwikkeling zijn specifieke kennis en vaardigheden nodig, het derde deel van de doelen van Basisontwikkeling. Onder deze specifieke kennis en vaardigheden voor jonge kinderen vallen:

- Motorische vaardigheden
- Waarnemen en ordenen
- Woorden en begrippen
- Sociale vaardigheden
- Gereedschappen en technieken
- Schematiseren
- Hoeveelheden en bewerkingen
- Geschreven en gedrukte taal

Rol van de leerkracht binnen Basisontwikkeling

Er zijn een aantal uitgangspunten waarop je als leerkracht moet letten wanneer je vanuit Basisontwikkeling (Janssen-Vos, 2008) werkt:

1. Interactie

De leerkracht zorgt voor het tot stand komen van een gezamenlijke activiteit en een zekere overeenstemming waar deze activiteit over gaat. Ze stuurt aan op gezamenlijke aandacht, zoekt aansluiting bij wat het kind bezig houdt en betreft ook andere kinderen daarin.

2. Zone van naaste ontwikkeling

De leerkracht kan de ontwikkeling stimuleren door mee te doen of helpen aan activiteiten die zich bevinden tussen de actuele ontwikkeling van het kind en de nabije ontwikkeling. Tussen wat het kind al kan en nog gaat kunnen.

3. Pedagogische relatie

Voorwaarde voor een positieve interactie is dat men als leerkracht hoge verwachtingen heeft van de kinderen. Door dit te onderstrepen en uit te spreken stimuleert de leerkracht het zelfvertrouwen. Hierbij moet een leerkracht een responsieve houding hebben: luisteren, ingaan op signalen die het kind stelt, kinderen laten weten dat ze begrepen worden en de aandacht krijgen. Bijdragen en aandacht schenken aan de basisvoorwaarden: emotioneel vrij zijn, zelfvertrouwen hebben en nieuwsgierig zijn.

4. Meerwetende partner

De leerkracht creëert zones van naaste ontwikkeling voor de kinderen en

neemt hier naast de kinderen deel aan. Zorgt voor het betekenisvol maken of houden van activiteiten, structuur aanbrengen en nieuwe kennis of vaardigheden kan inhouden.

5. Opbouwen van een rijke leeromgeving

In samenspraak en samenwerking met de kinderen een rijke leeromgeving creëren waarbinnen materialen en middelen aanwezig zijn die veel handelings-, ervarings- en leermogelijkheden bieden.

Kernactiviteiten en thema's binnen Basisontwikkeling

Door middel van een aantal kernactiviteiten die met elkaar verweven zijn door middel van thema's wordt ontwikkeling en leren bevorderd. Het zijn betekenisvolle, sociaal-culturele activiteiten die aansluiten op de leidende activiteiten en motieven van kinderen, die toe leiden naar hun toekomstige ontwikkeling. (Janssen-Vos 2008)

- Manipulerend spel en rollenspel
- Constructiespel en beeldende activiteiten
- Gesprekactiviteiten
- Lees- schrijfactiviteiten
- Reken-wiskundeactiviteiten
- De eerste onderzoeksactiviteiten

BIJLAGE 2

(van Heddegem, 2004)

Een van de 4 'B's van Basisontwikkeling (bijlage 1) is betrokkenheid. Betrokkenheid wordt door Laevers en Laurijssen (2001) gedefinieerd als 'een bijzondere kwaliteit van menselijke activiteit die zichzelf laat herkennen aan een geconcentreerd, aangehouden en tijd vergeten bezig zijn, waarbij de persoon zich opent, een intense mentale activiteit aan de dag legt, zich gemotiveerd voelt en geboeid is, een grote mate van energie vrijmaakt en een sterke voldoening ervaart omdat de activiteit aansluit bij de exploratiedrang en het behoeft patroon en zich aan de grens van de individuele mogelijkheden situeert'. Betrokkenheid is het resultaat van de interactie tussen factoren in de omgeving van het kind en factoren in het kind. Laevers (1993) ontwikkelde manier om kleuterbetrokkenheid te meten: de Leuvense BetrokkenheidsSchaal voor Kleuters. (LBS-K)

Met dit observatie-instrument is het mogelijk om tijdens een korte periode van tien tot vijftien minuten een kind te observeren tijdens een activiteit en in te schalen volgende onderstaande schaalwaarden (Heddegem, 2004):

NIVEAUS OMSCHRIJVING

Niveau 1 **Geen activiteit:** volledig afgehaakt – dromen – prullen – tijdsvullend niet-functioneel gedrag

Niveau 2 **Vaak onderbroken activiteit:** activiteit met frequente onderbreking (prullen, dromen, niets doen)

Niveau 3 **+/- aangehouden activiteit:** activiteit, maar zonder echte concentratie – niet intens bezig, oppervlakkig

Niveau 4 **Activiteit met intense momenten:** duidelijk momenten van concentratie & intense mentale activiteit

Niveau 5 **Aangehouden intense activiteit:** nagenoeg doorlopend sterk geconcentreerd – volkomen opgeslorpt

Hoe hoger de score, hoe hoger de betrokkenheid van het kind. Er wordt binnen dit observatie-instrument op een aantal onderdelen gelet, indicatoren van betrokkenheid. Deze zal ik hieronder weergeven .

Concentratie; de aandacht van de kleuter is op één beperkt punt gericht, namelijk zijn activiteit

Energie; de kleuter legt heel veel kracht en ijver in zijn activiteit

Complexiteit en creativiteit; het kind doet iets persoonlijks met de activiteit, laat zien dat het van hem is.

Mimiek en houding; de niet-verbale tekenen van betrokkenheid zijn een grote hulp bij het beoordelen. Zo kun je het onderscheid maken tussen een kleuter die dromerig in de leegte kijkt, veel gaapt of die kleuter die geïnteresseerd en gespannen naar iets kijkt

Persistentie; kleuters die betrokken bezig zijn laten hun activiteit moeilijk los

Nauwkeurigheid; wanneer kleuters betrokken zijn hebben ze een grote zorg voor hun werk, letten op details en dergelijke

Verwoording; kleuters geven spontane commentaren waarmee ze zelf laten zien dat ze betrokken bezig waren met een activiteit

Voldoening; kinderen die erg betrokken zijn bij een activiteit genieten ervan

Hieronder zal ik naar aanleiding van de observaties tijdens de verschillende activiteiten de scores weergeven die gescoord zijn met behulp van de LBS-K.

Activiteit	Kind 1	Kind 2	Kind 3	Kind 4	Gemm. Betrokkenheid
1	2,5	2	2,25	3	2,4375
2	3	1,75	2	2,75	2,375
3	1,5	2,75	2,25	2	1,916666667
4	3	2,75	3,25	3	3
5	3,75	3,5	3	3,25	3,375
6	3,5	3,5	4	3	3,5
7	4	4,25	4,25	4	4,125
8	5	4,5	4,75	4,5	4,6875
9	4,25	4,75	4,5	5	4,625

BIJLAGE 3

BESCHRIJVING ACTIVITEITEN MET ONTWIKKELINGSMATERIAAL COLLEGA'S/KINDEREN

Activiteit met ontwikkelingsmateriaal:	Omschrijving:
1. Bouwmateriaal	- hoeveelheid houten blokken - aantal playmobile poppetjes - grondplaten (groen) - blauw stuk stof in de vorm van een vijver - aantal dierentuindieren - hoeveelheid kleine witte steentjes
2. Speelleermateriaal	Materiaal= piccolo Zelfcontrolerend spel materiaal
3. Ongevormd materiaal (konijnenvoer)	- Grote bak met konijnenvoer - Maatbekers, kleine scheplepels - Vergiet - pvc-buizen
4. Constructiemateriaal	-Grote bak met lego: bouwplaten en verschillende kleuren/groottes blokjes
5. Compositiemateriaal	- aantal theedoeken met bloemenprint - aantal vilten ondergrond wit - glanzende kiezels blauw en wit - aantal 'diamanten' - verschillende kleuren/groottes knopen
6. Ongevormd materiaal (zand)	- Grote bak met zand/eventueel zandtafel - 4 spiegels - bak met onconventioneel materiaal als: bierdoppen, blauwe stenen, gekleurde bloemblaadjes, stokken, knopen, knijpers.
7. Speelleermateriaal	Materiaal= matrix Grote plaat met 16 vlakken en een aantal series kaarten. Doel van de activiteit is het leren werken in schemavorm.

	Bijvoorbeeld het goed koppelen van een bepaalde kleur en een voorwerp. Horizontaal worden de verschillende voorwerpkaarten weggelegd en verticaal worden de kaarten met kleuren weggelegd.
8. Ongevormd materiaal (water)	- Grote, doorzichtige bak met water - 3 platen met pictogrammen van zinken, zweven en drijven - verschillende kleine voorwerpen die kunnen zinken, zweven of drijven. Op voorhand kan geprobeerd worden om te voorspellen wat ieder voorwerp doet.

BIJLAGE 4

BRIEF 1&2 EN EVALUATIEFORMULIER COLLEGA'S

Brief 1

25 mei 2009

Hallo collega's,

Het afgelopen jaar heb ik op woensdagmiddag de opleiding Specialist Jonge Risico-Kinderen gevolgd in Den Bosch.

Binnen deze opleiding hebben we extra aandacht besteed aan het stimuleren van de ontwikkeling van jonge risico-kinderen tussen de 3-7 jaar oud. We hebben bijvoorbeeld aandacht besteed aan de cruciale rol van spel in de ontwikkeling van jonge kinderen. Om dit spel te stimuleren is het belangrijk om een uitnodigende omgeving te maken waarbinnen deze kinderen worden uitgedaagd om met het materiaal aan de slag te gaan.

Nu de laatste loodjes beginnen te tellen ben ik bezig met een onderzoek naar de inzet van ontwikkelingsmateriaal bij onze doelgroep. Sommigen van jullie hebben de ljsberen bijvoorbeeld

al bezig gezien bij de zandtafel met onconventioneel materiaal zoals de 'kunstbak' en de 'buisenbak' en daarnaast natuurlijk ook met speel- leermateriaal in de groep.

Naast deze materialen bestaan er nog veel meer mogelijkheden binnen het werken met ontwikkelingsmateriaal zoals deze worden ingezet bij jonge kinderen. Deze bestaande en nieuwe mogelijkheden zou ik graag een keer willen uitproberen samen met jullie!!! Vanaf aanstaande woensdag 27 mei 2009 zal ik een aantal van de materialen klaarzetten in het restaurant. Jullie worden allemaal uitgenodigd om zelf eens te experimenteren met het materiaal en lekker te genieten.

Natuurlijk wil ik graag van jullie horen hoe jullie ervaring is geweest en wat deze materialen volgens jullie kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van onze kinderen. Om deze reacties te kunnen verzamelen zullen er bij het materiaal evaluatieformulieren liggen die je eventueel anoniem in kunt vullen. De ingevulde evaluatieformulieren mogen ingeleverd worden in het postvak van de ljsberen.

Ik hoop dat er zoveel mogelijk mensen gaan experimenteren, klieren, bouwen, mooi maken, evalueren, enz.

Heel veel plezier en alvast bedankt!

Suzanne

Brief 2:

Roosendaal, 10 juni 2009

Hallo collega's,

Even een briefje naar aanleiding van de ontwikkelingsmaterialen in het restaurant. (speelgoed op de tafels)

Van veel mensen heb ik enthousiaste reacties ontvangen en een aantal heb ik al lekker bezig gezien met de spullen. Toch kan ik me voorstellen dat het een flinke belasting is (werkdruk!!!!) om in je uurtjes na kindertijd ook nog eens te moeten/mogen spelen. Om elkaar tegemoet te komen en het met name de kinderen ten goede te laten komen een nieuw voorstel.

Uitnodiging om eens een bak mee te nemen de groep in en er een aantal kinderen mee aan de slag te zetten.

Je kunt dit dan onder kindertijd tijdens de speeltijd erin betrekken en kijken hoe ze er mee omspringen. Het mes snijdt dan aan 2 kanten, haha.

Zouden jullie dit eens willen uitproberen en willen evalueren op het evaluatieformulier?

De materialen blijven nog een week of 2 staan zodat jullie genoeg tijd hebben om eens iets uit te proberen.

Alvast bedankt!!!

(een bijna afgestudeerde) Suzanne

Evaluatie uitproberen ontwikkelingsmaterialen

Ontwikkelings materiaal	Ervaring + waarde	Cijfer
1. Bouwmateriaal: - kleine houten blokken - wereldspel materiaal: dierentuin		
2. Speel- leermateriaal: - piccolo - kaarten		
3. Ongevormd materiaal: - konijnen voer - onconventio neel materiaal: buizen + maatbekers		
4. Constructiemateria al: - lego		
5. Compositiemateria al: - stoffen ondergrond - onconventio neel materiaal		

6. Ongevormd materiaal: - zand - onconventio neel materiaal (kunstbak)		
7. Speel- leermateriaal: - Matrix		
8. Ongevormd materiaal: - water - materiaalset: drijven-zinken- zweven		

Opmerkingen:.....

BIJLAGE 5

(Janssen-Vos, 2005) & (Bosch & Boomsma, 2009)

ONTWIKKELINGSMATERIAAL

In gesprekken die ik heb met collega's uit de onderbouw en collega's vanuit behandeling op het MKD valt me een bepaalde begripsverwarring op met betrekking tot 'ontwikkelingsmaterialen'. Mede door deze begripsverwarring wil ik hier wat meer uitleg geven over ontwikkelingsmateriaal.

Binnen mijn onderwijspraktijk wordt vaak gesproken over 'ontwikkelingsmateriaal' wanneer men 'speelleermateriaal' bedoeld. Het is belangrijk om aan te geven dat 'ontwikkelingsmateriaal' de verzamelnaam is voor allerlei materialen binnen de onderbouw die bijdragen aan de rijke leeromgeving van de kinderen. Hieronder volgt een overzicht van de verschillende soorten ontwikkelingsmateriaal die door Janssen-Vos (2005) aangegeven worden. De onderdelen 'compositiemateriaal (on)conventioneel' en 'vormend' materiaal vallen in het boek van Janssen-Vos (2005) samen onder de noemer: activiteiten voor beeldende activiteiten. Ik heb ervoor gekozen om toch een splitsing hierin te maken zoals we aangeboden hebben gekregen in de modulelessen op de JRK-opleiding.

Soort ontwikkelingsmateriaal	Voorbeelden	Technieken
Bouwmateriaal	Frobel blokken, Virginia meester blokken.	
Constructiemateriaal (groot, middelgroot, klein)	Mobilo, knex, Lasy, Poly M	klemmen, schroeven, in uitsparingen leggen, kleven, draaien en kleven, schuiven en klemmen
Compositiemateriaal conventioneel	Frobel, ringen en stokjes, scope, kralenplank, hamertje tik	tafel/vloermozaïek, (geometrisch), kralenmozaïek, lijnenmateriaal, cirkelplanken,
Compositiemateriaal onconventioneel	schelpen, knopen, lapjes.	

Vormend materiaal	papier, lijm, crepe-papier, kartin, golfkarton, vliegerpapier	bevestigstechnieken
Spellen en speelleermateriaal	Gezelschapsspellen, piccolo, vertiblocs, puzzels, lotto's	
Ongevormd materiaal	zand, water, klei, graan, macaroni	
Materialen voor rollenspel	Waarheidsgetrouwe materialen uit dagelijkse omgeving: potten en pannen (lechte grootte), materialen die uitlokken tot een bepaald thema bijv. dokterstas & stethoscoop, kassa en boodschappentas	
Materialen voor lees- en schrijfactiviteiten	(luister)prentenboeken, schrijfmateriaal, kant en klaar lettermateriaal/voorbeelden, sjabloonletters, stempels,	
Materialen voor reken- en wiskunde activiteiten	Aanwezigheid van kopjes/bekers/maatbeker/potten/pannen van verschillende afmetingen in huishoek/zandwatertafel t.a.v. meten Aanwezigheid van klok, horloge, meetlat, weegschaal, telefoon met nummers, enz. Allerlei materialen uit de dagelijkse omgeving zoals de voorbeelden hierboven	
ICT-materialen	Pc, software	
Materialen voor buitenspel	Klim- en klautermateriaal, onderzoeksruijnte met bijv. voederhuisjes, vergrootglas, tuintje om te planten, behendigheidsspelmateriaal als klossen en springtouwen, materiaal om mee te bouwen zoals banden, planken, etc.	

Zoals het overzicht laat zien, is er een grote verscheidenheid aan ontwikkelingsmaterialen die bijdragen aan de rijke leeromgeving van jonge kinderen. Alle materialen hebben als kenmerk dat zij: bijdragen aan de spelontwikkeling, bijdragen aan de brede ontwikkeling van kinderen en aan de ontwikkeling van specifieke vaardigheden. Deze rijke leeromgeving biedt de mogelijkheid voor kinderen van verschillende ontwikkelingsniveaus om allerlei activiteiten te ondernemen. Hieronder volgt een weergave van mogelijke activiteiten die tegelijkertijd plaats kunnen vinden binnen deze leeromgeving:

- manipulerende activiteiten met zand, water of ander ongevormd materiaal
- constructieve of beeldende activiteiten met bijv. lego of mozaïek
- rollenspel in de huishoek

- onderzoeksactiviteiten met bijvoorbeeld een tuintje/groeibak
- lees-schrijfactiviteiten in de leesluisterhoek waarbij kinderen aan elkaar voorlezen

Janssen-Vos (2005) geeft aan dat de jonge kinderen binnen spelactiviteiten hun wereld na willen spelen. Ze doen dit naar hun eigen mogelijkheden, ook wel zone van naaste ontwikkeling (van Oers, 2004) en nemen zo deel aan het echte leven, in een verkleinde en veilige vorm. De leerkracht bereidt de rijke leeromgeving voor en kijkt hierbij naar de belevingswereld van de kinderen. Hierdoor wordt de betrokkenheid verhoogt waarna er samen met de kinderen plannen gemaakt worden voor deze 'spelactiviteiten'. De leerkracht heeft (zie bijlage 1) een begeleidende rol.

Gaandeweg de ontwikkeling van de kinderen veranderen deze spelactiviteiten meer in onderzoeksactiviteiten. Ze krijgen een hang naar het uitvoeren van de vaardigheden en activiteiten die meer aansluiten bij de echte wereld en zo ook aansluiten op het aanvankelijk leren.

Binnen de ontwikkelingsmaterialen zijn er de conventionele en onconventionele materialen. Beide vormen van materiaal kunnen worden ingezet om de ontwikkeling van jong kinderen te stimuleren. Binnen mijn onderzoek heb ik een aantal keer gekozen voor onconventioneel materiaal. Er zijn meerdere redenen waarom ik bewust heb gekozen voor deze vorm van ontwikkelingsmateriaal:

- onconventioneel materiaal als knopen, spiegels, bierdopjes e.d. als bijvoorbeeld vormend materiaal wordt nog weinig ingezet binnen het MKD. Deze vorm is dus nog vrij onbekend voor zowel de kinderen als mijn collega's.
- onconventioneel materiaal heeft als eigenschap dat het nieuwsgierigheid oproept bij de kinderen. De manier waarop het materiaal kan worden ingezet is niet eenduidig en lokt uit tot ontdekken.
- door juist te kiezen voor onconventioneel materiaal wilde ik mensen aan het denken zetten, buiten de kaders denken over hoe je omgaat met materiaal en wat je kan inzetten om ontwikkeling te stimuleren bij jonge kinderen.

BIJLAGE 6

EVALUATIEFORMULIER KINDEREN

Naam:

Activiteit: Bouwmateriaal

1

Activiteit: Speelleermateriaal

2

Activiteit: Ongevormd materiaal (konijnenvoer)

3

Activiteit: Constructiemateriaal

4

Activiteit: Compositiemateriaal

5

Activiteit: Ongevormd materiaal (zand)

6

Activiteit: Speelleermateriaal

7

Activiteit: Ongevormd materiaal (water)

8

BIJLAGE 7

Weergave scores ontwikkelingsmateriaal collega's

Soort ontwikkelingsmateriaal	Uitgevoerd	Totaalscore	Gemiddelde score
1. Bouwmateriaal	12 keer	82	6,8
2. Speelleermateriaal	10 keer	61	6,1
3. Ongevormd materiaal (konijnenvoer)	15 keer	114	7,6
4. Constructiemateriaal	10 keer	67	6,7
5. Compositiemateriaal	15 keer	112,5	7,5
6. Ongevormd materiaal (zand)	15 keer	114	7,6
7. Speelleermateriaal	9 keer	53,1	5,9
8. Ongevormd materiaal (water)	15 keer	108	7,2

Soort ontwikkelingsmateriaal	Totaalscore	Gemiddelde score
Conventioneel materiaal	25,5	6,3
Onconventioneel materiaal	29,9	7,5

BIJLAGE 8

Weergave scores ontwikkelingsmateriaal kinderen

Soort ontwikkelingsmateriaal	Uitgevoerd	Totaalscore	Gemiddelde score
1. Bouwmateriaal	9 keer	27	3
2. Speelleermateriaal	9 keer	23	2,6
3. Ongevormd materiaal (konijnenvoer)	9 keer	43	4,8
4. Constructiemateriaal	9 keer	31	3,4
5. Compositiemateriaal	9 keer	36	4
6. Ongevormd materiaal (zand)	9 keer	38	4,2
7. Speelleermateriaal	9 keer	16	1,8
8. Ongevormd materiaal (water)	9 keer	41	4,6

Soort ontwikkelingsmateriaal	Totaalscore	Gemiddelde score
Conventioneel materiaal	10,8	2,7
Onconventioneel materiaal	17,4	4,4

BIJLAGE 9

WEERGAVE FOTO'S ACTIVITEITEN MET ONTWIKKELINGSMATERIALEN

ONDERSCHRIFTEN VANUIT DE KINDEREN OP DE VRAAG: “WAT HEB IK GELEERD?”

ONDERSCHRIFT VANUIT MEZELF OP DE VRAAG: “WAT HEB IK GELEERD?”

Materiaal: Onconventioneel materiaal (compositie)

Kralenbak

Sean, 5 jaar: *“Ik wou nog 4 groene kralen hebben en wilde 3 schelpen. Maar je moest wel rustig doen want alle kralen lagen precies op de bloem. Nou kan ik goed met mijn vingers werken en er waren wel 12 kralen op de bloem, die heb ik zelf geteld.”*

Ik: *“Tijdens deze activiteit wordt er gewerkt aan vaardigheden als aanwijzend tellen, kleuren herkennen, ruimtelijke oriëntatie passend binnen de reken-wiskunde-ontwikkeling. Daarnaast wordt de fijne motoriek geoefend door middel van de verschillende groottes en texturen van de kralen en schelpen. Ook werd er door het werken naast elkaar vergeleken en ontstond er een klein gesprekje over de activiteit.”*

Materiaal: Onconventioneel materiaal (compositie)

Kralenbak

Rutger, 6 jaar (links): “Achtendertig van die blauwe moest ik leggen , toen was t’ie vol! Veel he, met die kleine bloem heb je er minder nodig. Ik heb zelf geteld hoor, dat waren er achtendertig.”

Deniz , 6 jaar (rechts): “Wooow, een echte diamant, Rutger! Als ik er door kijk dan zie ik het wel 6 keer, allemaal stukjes, haha. Ik ga zo in de spiegel kijken of ik er dan ook 6 keer in sta, doe je mee?”

Ik: “Deze 2 jongens hadden een echt gesprek over de eigenschappen van de vorm van de ‘diamant’ en legden uiteindelijk de link tussen het aantal keer dat je iets ziet en het aantal vlakken op de diamant. Een mooie ontdekking. Ook hier wordt aan meerdere gebieden van de ontwikkeling gewerkt; spraaktaalontwikkeling, sociaal-emotioneel, reken-wiskundig.”

Materiaal: Onconventioneel materiaal (ongevormd)

Konijnenvoer, trechters, zeef

Selmar, 5 jaar: "De beker is vol. Veel stukjes, hoor! Het ruikt een beetje gek. Nog een beetje en dan kan er niks bij."

Ik: "Door de verschillende texturen in het konijnenvoer wordt het ordenen gestimuleerd: als vanzelf zoeken de kinderen dezelfde stukjes bij elkaar en wordt de visuele discriminatie gestimuleerd. Voor de zintuigen werkt het materiaal erg prikkelend door de geur die het voer heeft. Door het toevoegen van een zeef en een trechter worden kinderen uitgelokt om te gaan spelen met begrippen als groot en klein."

Materiaal: Conventioneel materiaal (constructie)

Lego

Noah, 5 jaar: *"De auto heeft een bak voor de mensen, ze mogen meerijden. Over de weg... Maar de bak moet goed vast anders valt de bak eraf."*

Ik: *"Bij dit materiaal zie je vaak dat kinderen hierin een link leggen naar hun eigen werkelijkheid: een carnavalsoptocht, de rit met het busje naar het MKD, enz. Door de toevoeging van de wegen zie je kinderen ook verkeerssituaties (eenvoudig) naspelen."*

Materiaal: Onconventioneel materiaal (compositiemateriaal)

Kunstbak

Jannick, 5 jaar: *“Als het zand mooi plat is dan kan ik het mooi wegleggen. Hee, in de spiegel zie ik het nog een keer! Nou heb ik 4 blauwe eien.”*

Ik: *“Het mooie van deze ‘mooie’ materialen is dat ze uitlokken om een mooie compositie te maken met het materiaal. Door de toevoeging van de spiegels ontdekken de kinderen de eigenschappen hiervan en gaan ze hierover in overleg met elkaar.”*

Materiaal: Onconventioneel materiaal (compositiemateriaal)

Kunstbak

Damien, 6 jaar: “De dopjes gaan precies op de blauwe stenen, dat zijn de eilandjes. De stokken moeten verder omhoog dan kunnen de boten er niet bij komen. Da’s bescherming.

Ik: “Het mooie van deze ‘mooie’ materialen is dat ze uitlokken om een mooie compositie te maken met het materiaal. Door de toevoeging van de spiegels ontdekken de kinderen de eigenschappen hiervan en gaan ze hierover in overleg met elkaar.